

De Stemming/L'Enquête Nationale (DS/EN2025)

Onderzoek in opdracht van VRT, De Standaard en RTBF
(versie 20/5/2025)

Jonas Lefevere (UA)
Stefaan Walgrave (UA)
Jean-Benoît Pilet (ULB)

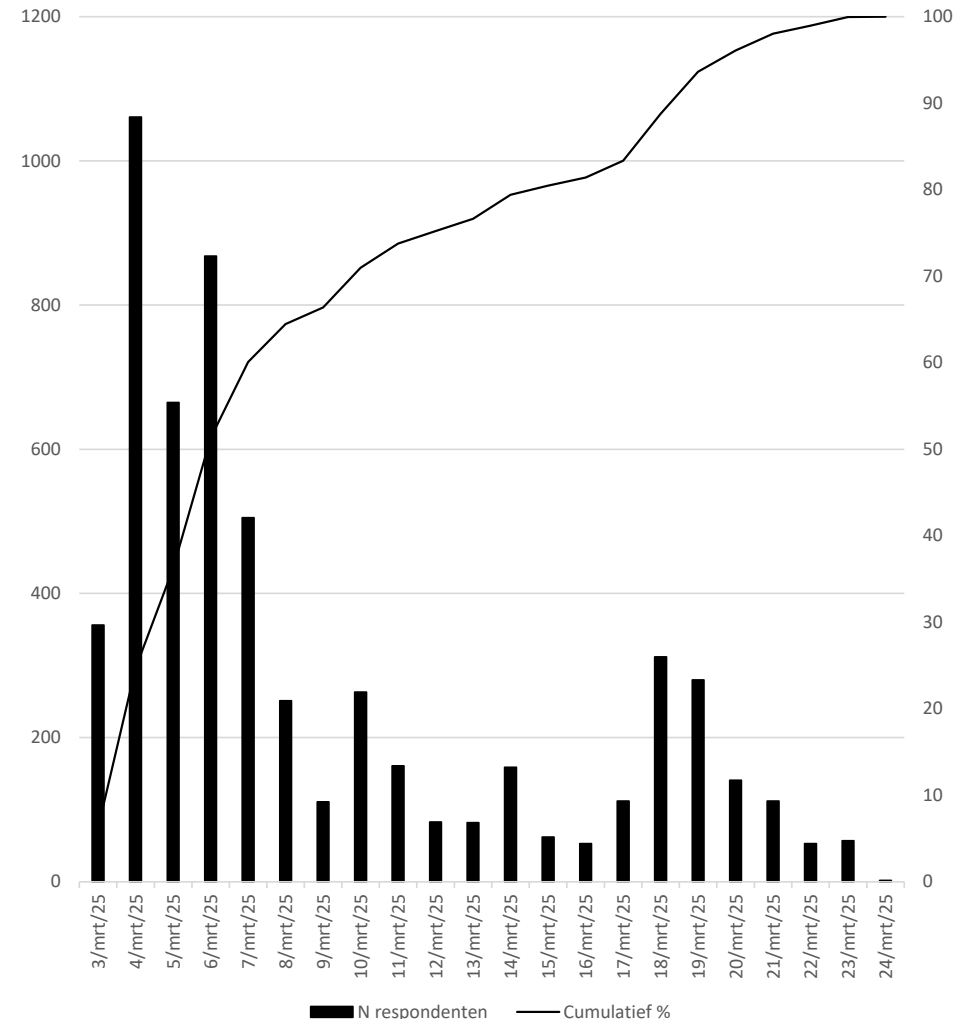
0. Methode

Onderzoeksopzet

- Cross-sectionele online bevraging bij steekproef stemgerechtigde inwoners Vlaams gewest (N=2.278), Waals gewest (N=2,064) en Brussels gewest (N=1.542). Totaal aantal respondenten is 5.884.
- Het maatschappelijk onderzoeksbureau BPACT stond in voor het rekruteren van respondenten, UA/ULB stond in voor ontwerp vragenlijst, kwaliteitscontrole van de data, cleaning van de data, analyse en rapportering. Beide academische partners volgden samen het veldwerk op.
- Representativiteit
 - Geen totaal willekeurige (random) steekproef (onmogelijk online). Respondenten uit bestaand panel van BPACT en andere panels werden aangeschreven met de vraag om deel te nemen.
 - Quota steekproef, waarbij beoogd wordt een steekproef te bekomen die gelijkaardig is aan de stemgerechtigde bevolkingen in de drie gewesten voor wat betreft leeftijd (vijf categorieën), opleiding, geslacht, en woonplaats (provincie).
 - Responsgraad is niet te bepalen, want externe panels geven geen informatie over respons. Maar responsgraad zegt niet veel in vergelijking met een echt willekeurige steekproef, want onze respondenten zijn gerekruteerd uit een bestaand panel – dus het gaat niet om een echte probabiliteitssteekproef.
 - Voor de Brusselse steekproef is meer voorzichtigheid bij interpretatie geboden. Ze is kleiner en, vooral, de Vlaamse subsample in Brussel is echt klein.

Veldwerk (1)

- Veldwerk: 3 maart 2025 tot en met 24 maart 2025 (zie grafiek).
- Politieke context
 - 239 dagen na de verkiezingen van juni 2024, trad De regering De Wever 1 aan op 3 februari 2025. Dat is dus exact één maand voor de start van het veldwerk voor DS/EN2025. De plannen van de regering De Wever waren bekend, het protest er tegen kwam op gang.
 - Er was tijdens de veldwerkperiode verder niet één politiek thema dat de agenda domineerde. Wel was vooral de kwestie van de defensiebudgetten (het gevolg van de buitenlandse turbulentie) stevig in het nieuws.
 - Vooral buitenlandse gebeurtenissen bevolkten verder het nieuws: herneming oorlog in de Gaza-strook, aanvallen in Yemen (en het Signal schandaal), Trump's strapatsen in de V.S, Turkse autocratie, de blijvende oorlog in Oekraïne...

Veldwerk (2)

- Kwaliteit van de antwoorden werd gemonitord op verschillende manieren:
 - Respondenten met invultijd van minder dan 5 minuten werden geweerd uit de steekproef.
 - Antwoorden van respondenten werden nagekeken op *straightlining* (in vragenbatterij telkens identiek antwoord geven of oplopend/aflopend patroon).
 - Respondenten die nonsensicale antwoorden gaven op open vragen (belangrijkste probleem, door politicus vertegenwoordigd voelen, ...) werden verwijderd.
 - Respondenten werden aan de hand van socio-demografische matching gecontroleerd op dubbele deelname: respondenten met identieke karakteristieken (leeftijd, opleiding, geslacht, woonplaats, gezinssamenstelling) + gelijkaardige open antwoorden, die meermaals de enquête invulden, werden slechts één keer weerhouden.

Steekproef (1)

- Steekproef bevraging: N=5.749 vulden volledige vragenlijst in, N=5.398 worden gebruikt in analyses wegens non-respons op vraag over stemgedrag 2024, die wordt gebruikt om te herwegen.
- De Stemming/L'Enquête Nationale 2025 (DS/EN2025) is voor het eerst een onderzoek in de drie landsdelen en niet alleen in Vlaanderen.
 - Voor de Vlaamse data kunnen we vergelijken met de voorgaande jaren, zijnde De Stemming in 2020 (N=1.857 nuttige antwoorden (met stemgedrag 2019)), 2021 (N=1.908), 2022 (N=1.884), 2023 (N=1.921) en 2024 (N=1.844). We gebruiken in die eerdere jaargangen dezelfde herweging.
 - Belangrijk is dat de voorgaande edities van De Stemming in Vlaanderen door een *ander* veldwerkbureau werden uitgevoerd (Kantar) dan in 2025 (BPACT). Doordat de panels waarmee deze bureaus werken niet helemaal vergelijkbaar zijn qua grootte en samenstelling moeten we voorzichtig zijn om DS/EN2025 met de voorgaande edities te vergelijken. Alleen forse verschillen mogen voorzichtig als een effectief verschil geïnterpreteerd worden.
 - Voor de Waalse en Brusselse data is een longitudinale vergelijking doorheen de tijd niet mogelijk. Hier zetten we af en toe in op een korte-termijn vergelijking tussen de drie landsdelen. Waar mogelijk vergelijken we met de NOTLIKEUS postelectorale enquête uit juni 2024 (die door dezelfde academici werd begeleid en door hetzelfde veldwerkbureau (BPACT) werd uitgevoerd).

Steekproef (2)

- De tabellen op de volgende slides geven de ruwe steekproefverdelingen van DS/EN2025 weer, samen met de targets voor de herweging.
- Voor de herweging op stemgedrag zijn er enkele belangrijke punten:
 - We berekenen het 'target' percentage voor partijen op het totaal aantal ingeschreven kiezers, *niet* alleen op het aantal geldige stemmen. We moeten immers ook een herwegingstarget hebben voor respondenten die aangaven dat ze in 2024 ofwel (1) niet zijn gaan stemmen (dus geen stembiljet indienen), ofwel (2) blanco/ongeldig hebben gestemd in 2024. Daardoor zijn de percentages sowieso al lager dan de (couranter) gerapporteerde percentages die partijen haalden ten opzichte van het aantal geldige stemmen.
 - We stellen de percentages ook naar beneden bij om rekening te houden met nieuwe kiezers. Die definiëren we hier als respondenten die aangeven dat ze nog niet stemgerechtigd waren in juni 2024, en die op het moment van bevraging 18 jaar waren: zij waren immers nog geen 18 jaar in 2024, en konden dus toen nog niet stemmen. Als herwegingstarget stellen we dit percentage in op 1,4% in het Vlaams Gewest, 1,6% in het Waals Gewest en 1,7% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. We baseren onze schatting van het aantal nieuwe kiezers op het aantal 17 jarigen in de drie gewesten op 1 januari 2024 (StatBel cijfers). De percentages in de andere categorieën stellen we proportioneel naar beneden bij zodat de verdeling op stemgedrag 2024 sommeert tot 100%.
- De afwijkingen tonen dat de vertekeningen op sociaal-demografische factoren beperkt zijn—wat logisch is gezien het opzet met een quota steekproef. Qua stemgedrag zijn er regio-specifieke afwijkingen (vb. ondervertegenwoordiging van Vlaams Belang-kiezers in Vlaams Gewest, oververtegenwoordiging van Les Engagés in Waals Gewest), maar vooral een ondervertegenwoordiging van kiezers die blanco en/of niet zijn gaan stemmen—wat in lijn ligt met de vorige edities van De Stemming. Deze groep is immers niet alleen niet gaan stemmen, maar ook weinig geneigd om deel te nemen aan politieke enquêtes.

Steekproef (3)

Brussels Gewest			Vlaams Gewest			Waals Gewest		
Geslacht & opleidingsniveau	% DS/EN2025	% Pop.	Geslacht & opleidingsniveau	% DS/EN2025	% Pop.	Geslacht & opleidingsniveau	% DS/EN2025	% Pop.
Vrouw, lager onderwijs	5,3%	7,4%	Vrouw, lager onderwijs	6,1%	10,1%	Vrouw, lager onderwijs	9,1%	10,7%
Vrouw, middelbaar	15,3%	19,5%	Vrouw, middelbaar	19,1%	21,9%	Vrouw, middelbaar	20,9%	22,8%
Vrouw, hoger onderwijs	28,4%	24,7%	Vrouw, hoger onderwijs	22,3%	18,9%	Vrouw, hoger onderwijs	20,8%	18,1%
Man, lager onderwijs	5,8%	6,3%	Man, lager onderwijs	12,9%	8,8%	Man, lager onderwijs	8,5%	10,3%
Man, middelbaar	14,2%	19,7%	Man, middelbaar	26,9%	22,1%	Man, middelbaar	21,0%	21,4%
Man, hoger onderwijs	31,1%	22,4%	Man, hoger onderwijs	12,7%	18,2%	Man, hoger onderwijs	19,7%	16,6%
Leeftijd	% DS/EN2025	% Pop.	Leeftijd	% DS/EN2025	% Pop.	Leeftijd	% DS/EN2025	% Pop.
18 - 24	12,4%	11,5%	18 - 24	8,7%	9,5%	18 - 24	11,1%	10,6%
25 - 29	9,6%	11,1%	25 - 29	6,1%	7,4%	25 - 29	7,3%	7,4%
30 - 44	27,5%	30,4%	30 - 44	21,2%	23,8%	30 - 44	24,8%	24,1%
45 - 64	29,5%	30,3%	45 - 64	30,8%	33,1%	45 - 64	34,5%	33,3%
65+	21,1%	16,7%	65+	33,2%	26,2%	65+	22,4%	24,5%
			Provincie	% DS/EN2025	% Pop.	Provincie	% DS/EN2025	% Pop.
			Antwerpen	28,9%	27,9%	Waals Brabant	10,6%	11,2%
			Limburg	14,7%	13,4%	Henegouwen	37,5%	36,8%
			Oost Vlaanderen	20,5%	23,1%	Luik	29,1%	30,3%
			Vlaams Brabant	16,4%	17,3%	Luxemburg	8,4%	7,9%
			West Vlaanderen	19,5%	18,3%	Namen	14,4%	13,7%

Steekproef (4)

Brussels Gewest			Vlaams Gewest			Waals Gewest		
Federaal stemgedrag 2024	% DS/EN2025	% Pop.	Federaal stemgedrag 2024	% DS/EN2025	% Pop.	Federaal stemgedrag 2024	% DS/EN2025	% Pop.
DéFI	6,5%	5,2%	cd&v	11,3%	10,9%	DéFI	1,9%	1,8%
Ecolo - Groen	15,8%	8,9%	Groen	12,5%	6,4%	Ecolo	8,1%	5,3%
Les Engagés - cd&v	9,5%	7,5%	N-VA	25,0%	21,8%	Les Engagés	19,4%	15,5%
MR - Open VLD	26,1%	18,2%	Open VLD	4,9%	7,5%	MR	24,5%	21,8%
N-VA	4,3%	2,2%	PVDA	7,2%	7,0%	PS	18,5%	17,0%
PS - Vooruit	10,7%	14,7%	Vlaams Belang	13,2%	18,6%	PTB	12,3%	9,0%
PTB - PVDA	11,7%	13,2%	Vooruit	19,0%	11,1%	Andere	3,1%	6,9%
Vlaams Belang	2,8%	1,9%	Andere	1,5%	2,1%	Blanco / ongeldig	5,8%	7,0%
Andere	2,3%	7,0%	Blanco / ongeldig	1,8%	3,8%	Niet gaan stemmen	6,2%	14,1%
Blanco / ongeldig	3,7%	4,8%	Niet gaan stemmen	3,0%	9,5%	Nieuwe kiezer	0,2%	1,6%
Niet gaan stemmen	6,3%	14,7%	Nieuwe kiezer	0,7%	1,4%			
Nieuwe kiezer	0,3%	1,7%						

Invultijd en weging

- Mediane invultijd van de vragenlijst was 25,6 minuten.
- In alle analyses gebruiken we een proportioneel gewicht (*iterative proportional fitting*) dat de verdeling van de steekproef corrigeert zodat de verdeling in de steekproef gelijk wordt gesteld aan de verdeling in de populatie voor wat betreft leeftijd, opleiding, geslacht, provincie (enkel Vlaams en Waals Gewest) en stemgedrag 2024.
- Het maximale gewicht is 6,68 in het Vlaams Gewest, voor kiezers die aangaven niet te zijn gaan stemmen in 2024, gevolgd door 4,04 (blanco of ongeldig). Bij het Waals en Brussels Gewest waren de hoogste gewichten respectievelijk 7,00 en 6,85 voor nieuwe kiezers, gevolgd door 3,28 en 4.94 voor 'Andere partij'. Deze groepen die dus heel sterk worden herwogen, worden in de analyses vaak buiten beschouwing gelaten omdat de focus vaak ligt op de partij-electoraten van de voornaamste partijen. Bij die electoraten ligt de hoogste wegingsfactor op 3,36 (Vlaams Gewest), 1,30 (Waals Gewest) en 2,14 (Brussels Gewest).

Bijkomende achtergrondvariabelen

- Net zoals bij voorgaande edities meten we ook diverse ‘harde’ achtergrondvariabelen om te kijken of ze een effect hebben hoe mensen over politiek denken en zich politiek gedragen (stemmen).
- Dus net zoals vorige edities nemen we ook nu weer mee:
 1. Gezinsinkomen.
 2. Woonplaats (verstedelijking).
 3. Buitenlandse achtergrond.

Gezinsinkomen

- Dit is een moeilijke variabele, alleen al omdat veel mensen weigeren hun inkomen te geven in enquêtes. Bovendien zegt een inkomen vaak niet zo veel tenzij je informatie hebt over de samenstelling van het huishouden.
- We gebruikten de vraag: *Kan u aangeven wat het gemiddelde netto maandinkomen van uw huishouden is, dus uit alle bronnen en na aftrek van belastingen en sociale premies/verplichte bijdragen?* Respondenten kregen dan 12 antwoordmogelijkheden waarvan de eerste 10 samenvallen met de bekende inkomensdecielen in ons land en nog twee extra categorieën voor het 95ste percentiel en het 99ste percentiel (de écht hoge inkomens). Deze werden door collega's van het CSB van de Universiteit Antwerpen berekend. Het laagste deciel is 'minder dan €1.700' en het hoogste percentiel is 'meer dan €12,000'. Noteer dat deze vraag alleen gaat over het maandinkomen, niet over het eventuele *vermogen* van huishoudens.
- We vroegen ook naar het aantal personen in het huishouden, en meer specifiek naar het aantal volwassenen (+18) en het aantal kinderen (-18).
- Met die informatie kunnen we het zogenaamde 'gestandaardiseerde' inkomen berekenen. We gebruiken de CBS (Nederlands Centraal Bureau voor de Statistiek) equivalentiefactoren waarbij het totale inkomen gedeeld wordt door een factor die het aantal gezinsleden vat (met een verschillend gewicht van kinderen en volwassenen) ([link](#)). Die verdeling van gestandaardiseerde inkomens delen we dan op in drie grote groepen: de 25% met de laagste inkomens, de 50% met de middeninkomens, en de 25% met de hoogste inkomens.
- In de analyses maken we dus gebruik van een variabele die 'lage', 'gemiddelde', en 'hoge' inkomensgroepen onderscheidt. De scheidingswaarden worden eenvoudigweg berekend op basis van de kwartielen: de respondenten met de laagste 25% standaardinkomens komen in categorie 1, de 50% met de middelste twee kwartielen komen in categorie 2, en de respondenten met de hoogste 25% standaardinkomens komen in categorie 3.

Woonplaats

- We vroegen aan respondenten om de postcode van hun hoofdverblijfplaats. Op basis daarvan bepalen we in welke van de types van gemeenten (zogenaamde 'Belfius typologie') de respondent woont ([link](#)). Deze typologie verschilt per regio.
- Voor het Vlaams Gewest: (1) Woongemeenten (2) Landelijke gemeenten (3) Gemeenten met concentratie van economische activiteit (4) Verstedelijkte gemeenten (5) Grote en regionale steden (6) Kustgemeenten.
- Voor het Waals Gewest: (1) Landelijke gemeenten, (2) Woongemeenten, (3) Verstedelijkte gemeenten, (4) Grote en regionale steden.
- Voor het Brussels Gewest: (1) Residentiële gemeenten in het noordwesten, (2) Residentiële gemeenten in het zuidoosten, (3) Gemeenten van de eerste gordel, (4) Gemeenten in industriële reconversie in de kanaalzone, (5) Brussel stad.
- Waar relevant, splitsen we de resultaten uit naar de types gemeenten om te kijken of de antwoorden systematisch variëren.

Buitenlandse achtergrond

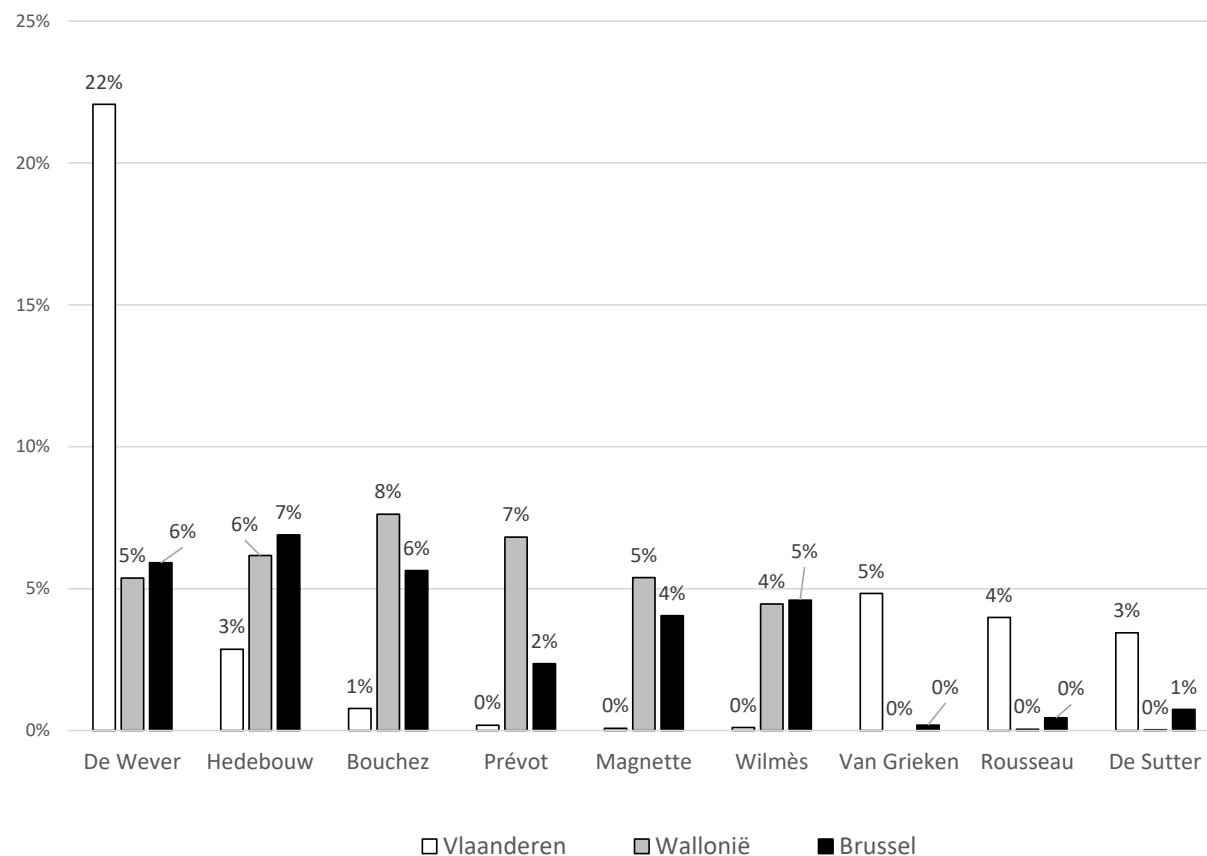
- Om de buitenlandse achtergrond van respondenten te bepalen vroegen we *Bent u, of (minstens) één van uw ouders, geboren in het buitenland?*. Indien een respondent hier 'ja' op antwoordde, dan werden opvolgvragen gesteld om te bepalen in welk land de respondent en zijn/haar ouders geboren zijn.
- Van de 5.749 respondenten hadden 11% van de respondenten in het Vlaams Gewest, 22% in het Waals Gewest en 43% in het Brussels Gewest een buitenlandse achtergrond. Als we dit vergelijken met het aandeel in de populaties van de drie gewesten, zitten we in onze steekproef met een vergelijkbaar aantal als in de populatie (16,4% in Vlaanderen, 24,8% in Wallonië, en 40,2% in Brussel op 1 januari 2024) ([link StatBel](#)).
- Waar relevant splitsen we de respondenten met buitenlandse achtergrond uit, om te kijken of de antwoorden significant verschillen met respondenten die geen buitenlandse achtergrond hebben. Echter, de groep respondenten met een buitenlandse achtergrond is heterogeen, zowel binnen als tussen regio's. In elk van de regio's zijn bijvoorbeeld Marokko, Congo, en Frankrijk bij de top 5 meest voorkomende landen van oorsprong, maar in Vlaanderen duikt ook Nederland op. En, dit gaat dan over beperkte percentages van een al beperkte subgroep respondenten. Elk van deze subgroepen apart analyseren, is onmogelijk, waardoor het moeilijk is eenduidige conclusies te trekken. Vandaar dat de meeste analyses in dit rapport het 'effect' van het hebben van een buitenlandse achtergrond *niet* meenemen; vaak hebben we het getest, maar het leverde meestal geen significant resultaat op; wellicht omdat de groep van mensen met een buitenlandse achtergrond te heterogeen is om centrale tendensen in deze groep te vinden.

3. Populariteit politici

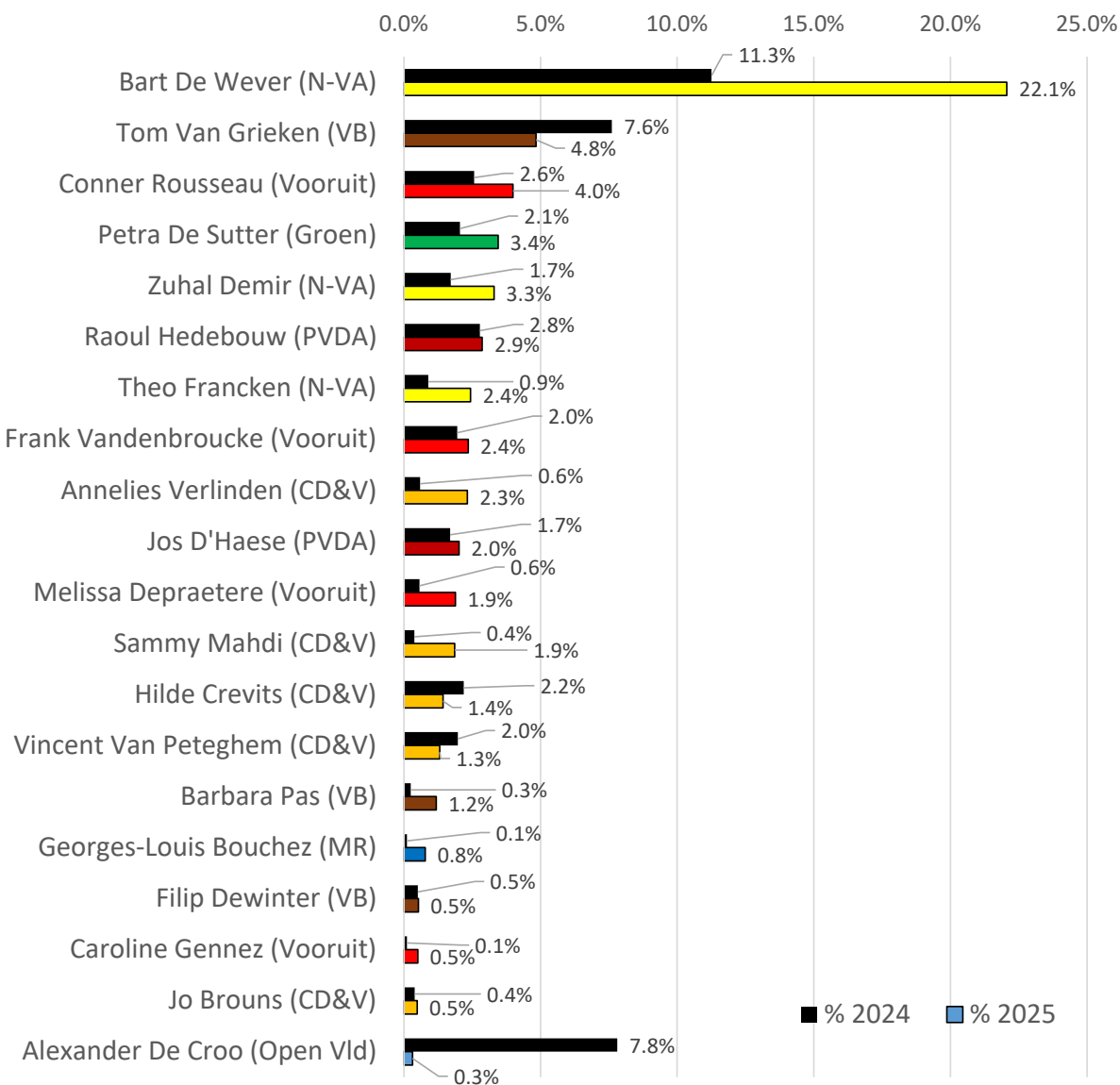
Populariteit van politici

- *Door welke politicus voelt u zich op dit moment het best vertegenwoordigd?*
- Respondenten schreven één naam op, ze kregen *geen* lijst van politici voorgeschoteld. Dat levert een veel scherper onderscheid tussen politici op; de vraag peilt naar de naam van een politicus waar een respondent spontaan aan denkt.
- We tonen alleen de top van de ranking omdat het lager in de ranking om een erg beperkt aantal vermeldingen gaat.
- Het meest populaire antwoord is: *Geen enkele politicus*
 - 592 (26%) in Vlaanderen
 - 791 (38%) in Wallonië
 - 344 (33%) in Brussel
 - Heel veel burgers voelen zich dus expliciet door geen enkele politicus vertegenwoordigd
 - Deze categorie staat los van de 'weet niet'-categorie in het codeerschema, en bevat dus enkel respondenten die expliciet 'geen enkele', 'geen', ... aangaven

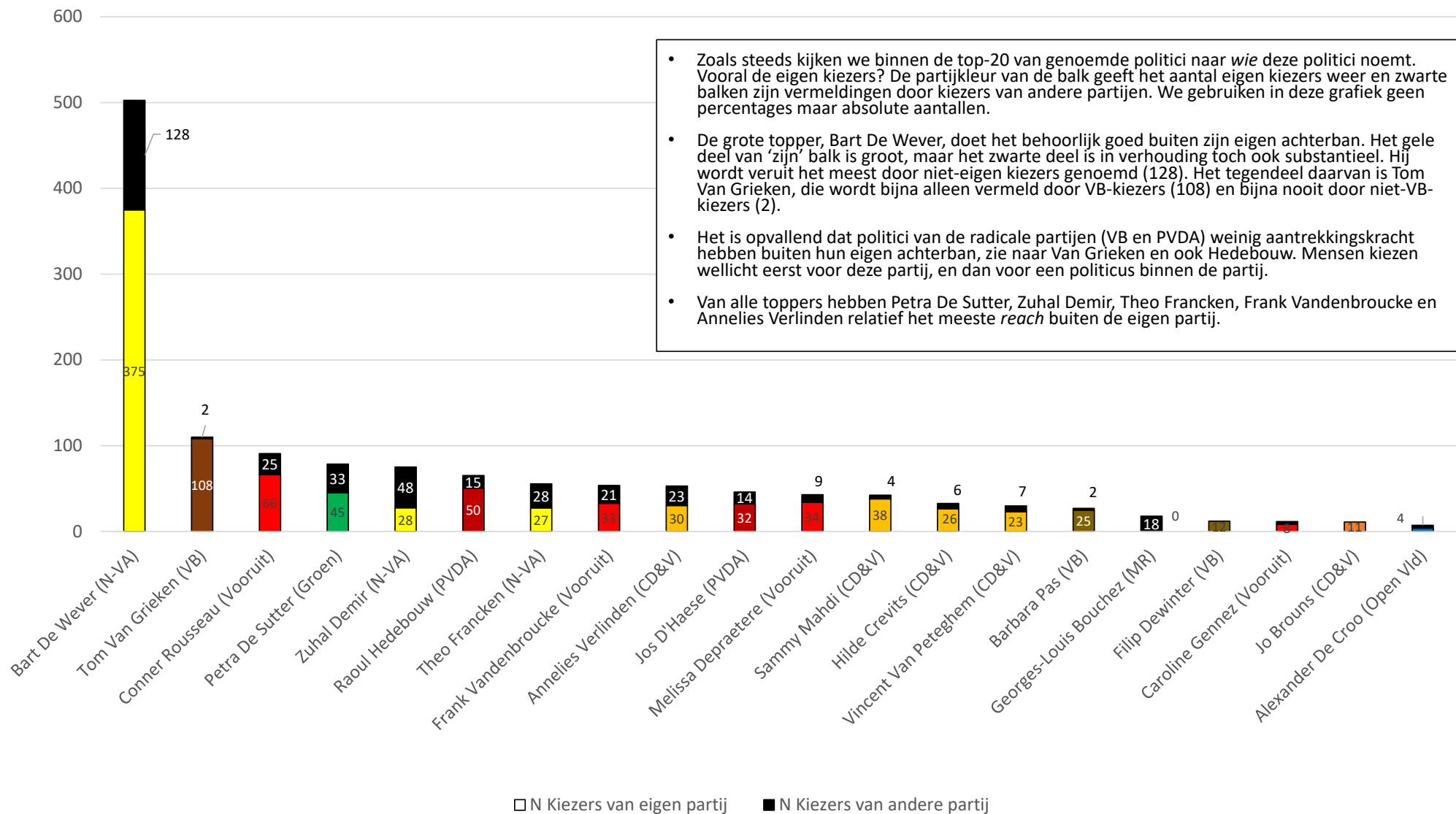
Populariteit politici per landsdeel

- Door de Belgische staatsstructuur—de gescheiden partijlandschappen, de eigen media en publieke opinie— is het moeilijk voor een politicus in België om populair te zijn aan beide kanten van de taalgrens. In de grafiek staan 10 politici die in minstens twee van de drie gewesten door een relatief groot aantal respondenten worden genoemd. We beschouwen alle gewesten als gelijkwaardig waardoor Waalse en Brusselse politici relatief meer kans hebben om in deze top 10 terecht te komen (omdat die twee gewesten meer gemeenschappelijke partijen en politici hebben). De politici zijn geordend naargelang hun percentage vermeldingen in de drie gewesten samen.
- De koning der Belgische politici is premier Bart De Wever. Hij torent er hoog bovenuit in Vlaanderen (22% van de Vlamingen schrijft zijn naam op) maar kan ook in Wallonië en Brussel op heel wat vermeldingen rekenen. Raoul Hedebeuw van PVDA eindigt op de tweede plaats met een grote populariteit bezuiden en benoorden de taalgrens, dan komt Georges-Louis Bouchez, Maxime Prévot, Paul Magnette etc. Door de drie gewesten als gelijkwaardig te presenteren bestaat de top 10 uit veel meer Franstalige dan Vlaamse politici.
- Noteer dat Bart De Wever in Wallonië alleen Bouchez, Hedebeuw en Prévot moet laten voorgaan; hij is (ex-aequo met Paul Magnette) de vierde meest populaire politicus in Wallonië. In Brussel volgt De Wever zelfs op plaats twee, en komt alleen Hedebeuw hoger uit (De Wever klopt Bouchez daar).
- In de rest van dit Vlaamse rapport gaan we alleen verder in op de antwoorden van de Vlaamse respondenten. Voor die van de Waalse en Brusselse verwijzen we naar het Franstalige rapport.

- Cijfers in de grafiek hiernaast vatten de top-20 politici die in DS/EN2025 het meest spontaan genoemd worden als degenen die de respondenten het meeste vertegenwoordigen. Het zijn dus lage cijfers want er is veel spreiding over veel verschillende politici.
- Bart De Wever was al nummer 1 in DS2024 en groeit spectaculair door in DS/EN2025. Hij torent er nu echt torenhoog bovenuit en verdubbelt zijn populariteit. Ook de N-VA-ministers Zuhal Demir en Theo Francken staan in de top-20 voor N-VA (in 2024 was dat ook nog voor Ben Weyts het geval). Doordat De Wever veel populariteit onder N-VA-kiezers naar zich toe zuigt (respondenten konden maar één naam noemen) blijft er voor de andere N-VA-ers niet zo veel over.
- Tom Van Grieken scoort op een straat achterstand van De Wever de tweede plaats. Maar zijn populariteit kreeg serieuze klappen in het laatste jaar. Ook Barbara Pas haalt de top-20 voor VB, dat is nieuw. In 2025 is het ook nog Filip Dewinter die voor VB in de top-20 zit.
- Conner Rousseau neemt de derde plaats voor zijn rekening, en groeit terug sinds 2024 (toen hij tov. 2023 en oplawaai kreeg). De tijdelijke Vooruit-voorzitter Melissa Depraetere staat ook in de top-20, en ook Caroline Gennez staat er in (nog niet in 2024). Frank Vandenbroucke scoort ook goed.
- Petra De Sutter van Groen staat op plaats 4, vorig jaar nog op plaats 7, en in 2023 nog op plaats 10. Ze is de enige politicus van Groen in de top-20. Dat ze Groen en de politiek verlaat, is een groot verlies voor de partij.
- Raoul Hedebouw staat op de vijfde plaats, vorig jaar nog op 4. Jos D'Haese van PVDA is ook deel van de meest populaire politici.
- Annelies Verlinden is de meest populaire cd&v politicus. Van cd&v zitten ook Sammy Mahdi, Hilde Crevits, Vincent Van Peteghem en Jo Brouns in de top-20. Met vijf vermeldingen heeft cd&v het meest politici in de top-20 van alle Vlaamse partijen. Maar geen enkele ervan is écht heel populair.
- Georges-Louis Bouchez is de eerste liberale politicus in de top-20, als Franstalige liberaal. Het is niet zeker dat zijn 0,8% genoeg is om een Vlaamse MR mee uit de grond te stampen. Alexander De Croo was in 2024 nog nummer twee, en in 2023 ook. Hij kreeg na zijn premierschap een geweldig oplawaai en sluit de top-20 nu af. Hij is de enige politicus van Open Vld in de lijst, op de laatste plaats.
- Als je naar de lijst kijkt, zie je dat die *heel* sterk wordt gevuld met partijvoorzitters en (ex)ministers. Van de top-20 zijn alleen Jos D'Haese, Barbara Pas en Filip Dewinter geen van beide.

- Zoals steeds kijken we binnen de top-20 van genoemde politici naar *wie* deze politici noemt. Vooral de eigen kiezers? De partijkleur van de balk geeft het aantal eigen kiezers weer en zwarte balken zijn vermeldingen door kiezers van andere partijen. We gebruiken in deze grafiek geen percentages maar absolute aantallen.
- De grote topper, Bart De Wever, doet het behoorlijk goed buiten zijn eigen achterban. Het gele deel van 'zijn' balk is groot, maar het zwarte deel is in verhouding toch ook substantieel. Hij wordt veruit het meest door niet-eigen kiezers genoemd (128). Het tegendeel daarvan is Tom Van Grieken, die wordt bijna alleen vermeld door VB-kiezers (108) en bijna nooit door niet-VB-kiezers (2).
- Het is opvallend dat politici van de radicale partijen (VB en PVDA) weinig aantrekkingskracht hebben buiten hun eigen achterban, zie naar Van Grieken en ook Hedebouw. Mensen kiezen wellicht eerst voor deze partij, en dan voor een politicus binnen de partij.
- Van alle toppers hebben Petra De Sutter, Zuhal Demir, Theo Francken, Frank Vandenbroucke en Annelies Verlinden relatief het meeste *reach* buiten de eigen partij.

Besluit populariteit politici

- Er is één opvallende vaststelling in DS/EN2025 en dat is de monsterscore van Bart De Wever. Hij verdubbelt zijn populariteit en steekt er torenhoog bovenuit nu. Op zijn eentje wordt De Wever evenveel vernoemd als de daarop volgende zes andere politici. Bovendien scoort De Wever ook relatief sterk, zeker in absolute aantallen, bij niet-N-VA kiezers. Sinds het begin van onze metingen in DS2020 is er nog nooit één politicus zo populair geweest. Ondanks de dominantie van de premier zijn er toch twee ander N-VA-politici die zich staande weten te houden, Demir en Francken. Dus het is niet zo dat na De Wever het grote niets gaapt.
- Als je het per partij bekijkt zit cd&v niet slecht. Ze hebben niet echt een politieke vedette maar er staan toch vijf van hun politici in de top 20, het meest van alle partijen. Ook Vooruit heeft een goede spreiding met vier politici die bovenaan staan. Vlaams Belang heeft drie populaire politici, maar topman Van Grieken ziet zijn populariteit dalen tov. vorige keer.
- PVDA is als radicale oppositiepartij niet zo slecht bedeed met twee politici in de top-20.
- Groen is nooit een partij geweest met een populair boegbeeld, maar dat is Petra De Sutter sinds 2024 wel. Maar ze verlaat de politiek. Er blijft dan geen enkele populaire politicus van Groen over.
- Wellicht het meest dramatische beeld is dat van Open Vld, toch ook een partij die traditioneel op grote personaliteiten drijft. De voormalige premier sluit de rangen, maar voor de rest heeft de partij geen enkele politicus in de top-20.

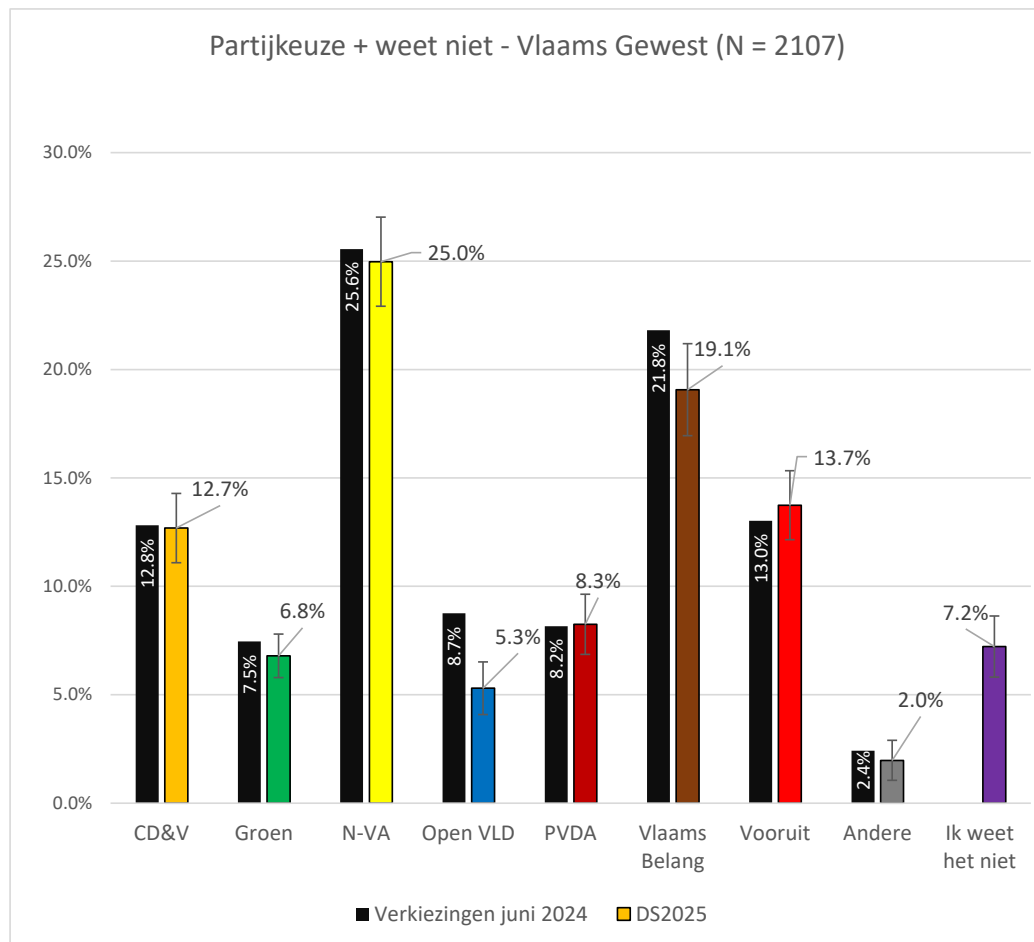
4. Kiesintenties ('de peiling')

Onthoudingen, blanco en ongeldige stemmen in de drie landsdelen

	Onthouding		Blanco en ongeldig	
	Verkiezingen 2024	DS/EN2025	Verkiezingen 2024	DS/EN 2025
Vlaanderen	9,6%	5,3%	3,8%	2,2%
Wallonie	14,3%	9,9%	7,1%	6,2%
Brussel	16,1%	7,3%	5,1%	3,9%

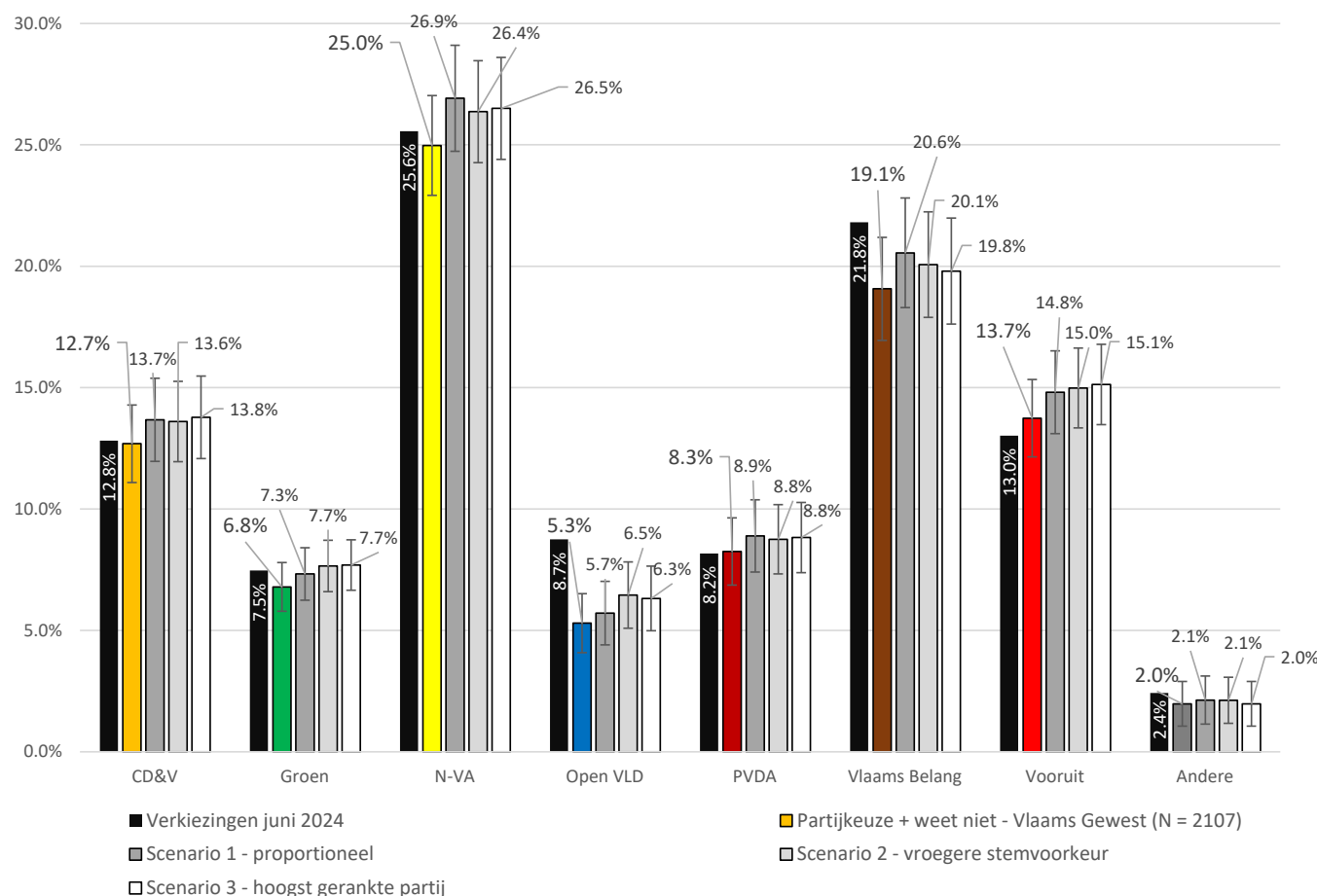
- Eén van de belangrijke verschillen sinds de verkiezingen van 2024 zijn de gemeenteraadsverkiezingen en dan vooral de afschaffing van de opkomstplicht voor die verkiezingen in Vlaanderen. Het zou kunnen dat die afschaffing, en de massale daling van de opkomst in oktober 2024 in Vlaanderen die daar het gevolg van was, ook de bereidheid om bij de nationale verkiezingen te gaan stemmen, uitholt.
- De tabel hiernaast geeft het aantal respondenten van DS/EN2025 die verklaart bij de volgende verkiezingen niet te zullen gaan stemmen of een blanco/ongeldige stem te zullen uitbrengen.
- De belangrijkste conclusie is dat het er niet op lijkt dat er in Vlaanderen een massale stemonthouding zal plaatsvinden bij de volgende verkiezingen. Ook in Vlaanderen is het aantal zelfverklaarde toekomstige stemonthouders lager dan bij de verkiezingen in 2024. In 2024 waren er 9,6% van de Vlamingen die niet opdaagden, in DS/EN2025 verklaart slechts 5,3% niet te zullen opdagen.
- Bovendien zeggen onze cijfers dat het aantal stemonthouders in Wallonië en Brussel bij de volgende verkiezingen zelfs hoger zal zijn dan in Vlaanderen.
- Toch moeten we deze cijfers met een korrel zou nemen. Er zijn de particuliere praktische omstandigheden op de dag van de verkiezing die een rol spelen, en wellicht zijn de stemonthouders ook minder bereid om aan een politieke enquête zoals DS/EN2025 mee te doen.

Kiesintenties in Vlaanderen (onbeslisten apart)

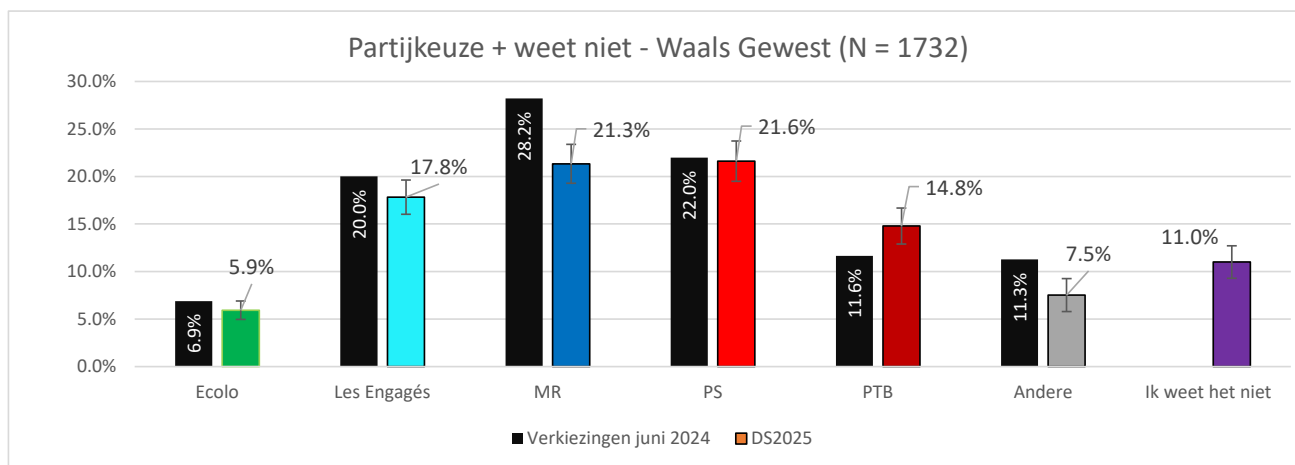
- Als het vandaag écht verkiezingen voor het federale parlement zouden zijn en u dus één keuze zou moeten maken, op welke van de volgende partijen zou u dan stemmen?
- De grafiek bevat de kiesintenties anno maart 2025 in Vlaanderen. Noteer dat we in deze grafiek de onbeslisten, zij die verklaren dat ze nog geen voorkeur hebben ('Ik weet het niet'), *apart* hebben gehouden maar wel degelijk meenemen in de data. Meestal wordt over peilingen gerapporteerd op een andere manier, met name de onbeslisten worden niet meegerekend en er wordt van uitgegaan dat ze evenredig over alle partijen zullen verdeeld worden. In de werkelijkheid is dat natuurlijk niet zo. Bij verkiezingen stromen de onbeslisten meestal disproportioneel naar bepaalde partijen. Dat is wat er in 2024 is gebeurd en waardoor de peilingen vooral voor Vlaams Belang en N-VA een foute inschatting hebben gemaakt: heel veel onbeslisten besloten op het einde voor N-VA te stemmen en er waren nauwelijks onbeslisten die op het einde voor VB opteeden.
- Door de onbeslisten apart mee te rekenen in de grafiek zijn er minder kiezers te verdelen over de partijen en dat zorgt er voor dat de meeste partijen in principe op deze manier wat *lager* gepeild worden dan hun effectief resultaat van juni 2024—dat echte resultaat staat in de zwarte balken. Het aantal onbeslisten ligt in maart 2025, dus minder dan een jaar na de verkiezingen, op 7,2%. De grafiek geeft dus aan van welk deel van hun kiezers partijen nu relatief 'zeker' zijn, het is een conservatieve schatting. Noteer dat in DS2020, dus ook een jaar na de vorige verkiezingen, het aandeel onbeslisten ongeveer gelijkaardig was. Dus die 7,2% onbeslisten op dit moment ligt in de lijn der verwachtingen.
- De grafiek toont dat er geen enkele partij is die er met deze conservatieve schatting significant op winst staat tov. de verkiezingen van 2024. De significantie zou blijken doordat het betrouwbaarheidsinterval (dun streepje) van de DS/EN2025-schatting niet overlapt met de echte uitslag in 2024.
- Er zijn wel twee partijen die significant verliezen tov. de verkiezingen, en dat is ten eerste Open Vld. We peilden ze met 5,3% net boven de kiesdrempel van 5%. Maar zoals gezegd, dit is een conservatieve schatting omdat de 7,2% onbeslisten nog moeten verdeeld worden over de partijen. Naast Open Vld daalt ook Vlaams Belang nipt significant.
- Voor de rest is er geen enkele partij die significant bewoog tov. de verkiezingen.

Kiesintenties in Vlaanderen – drie scenario's voor onbeslisten

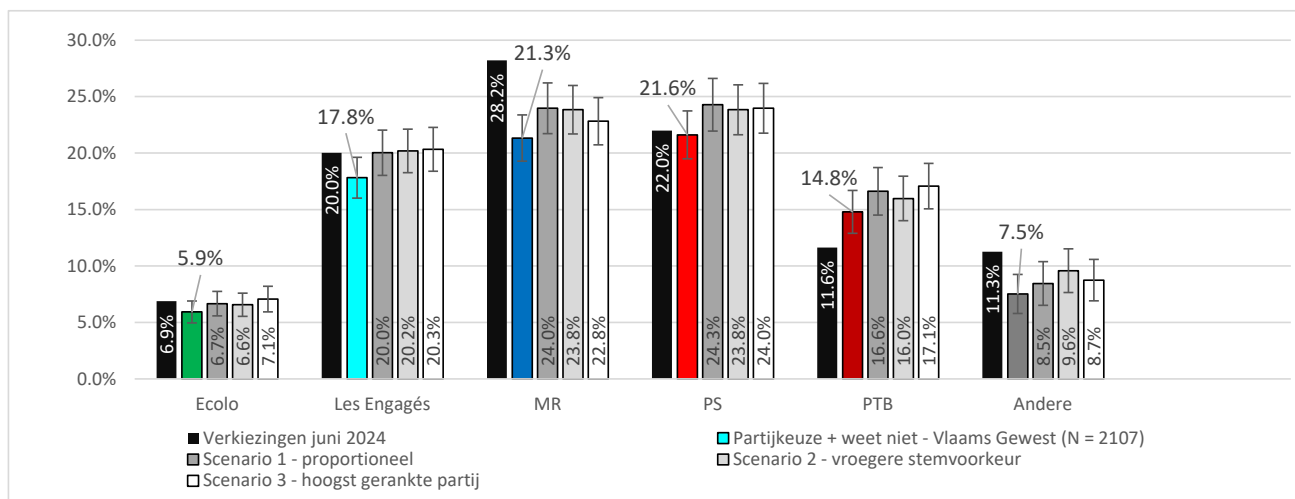

- In de grafiek hiernaast zitten we die mogelijke scenario's inzake de onbeslisten naast elkaar. (1) De 7,2% onbeslisten zullen zich proportioneel spreiden over de verschillende partijen. Dit is wat peilingen normaal doen. (2) We gaan er van uit dat de onbeslisten terugkeren naar de schaaftal en bij komende verkiezingen zullen stemmen waarop ze in 2024 stemden. (3) De onbeslisten stemmen op de partij die ze nu in DS/EN2025 de hoogste score op onze 0-10 schaal gaven.
- In elk van de scenario's gaan ze goed als alle partijen er op vooruit tov. de conservatieve schatting in de gekleurde balk gezien de 7,2% onbeslisten die apart werden gehouden nu wél over de partijen worden verdeeld.
- De drie scenario's bevestigen het verlies van Open Vld. In elk van de drie blijft de partij significant verliezen tov. 2024 maar het verlies wordt kleiner. Het meest gunstige scenario voor Open Vld is het terug naar de schaaftal scenario.
- Van verlies voor Vlaams Belang is geen sprake meer, geen van de scenario's geeft significant verlies maar in elk van de scenario's is onze voorspelling wel een daling tov. 2024.
- Vooruit wint in elk van de drie scenario's significant tov. 2024. De partij lijkt in de lift te zitten.
- De andere partijen bewegen in geen enkel scenario tov. de verkiezingen maar cd&v lijkt het beter te doen en N-VA ook.

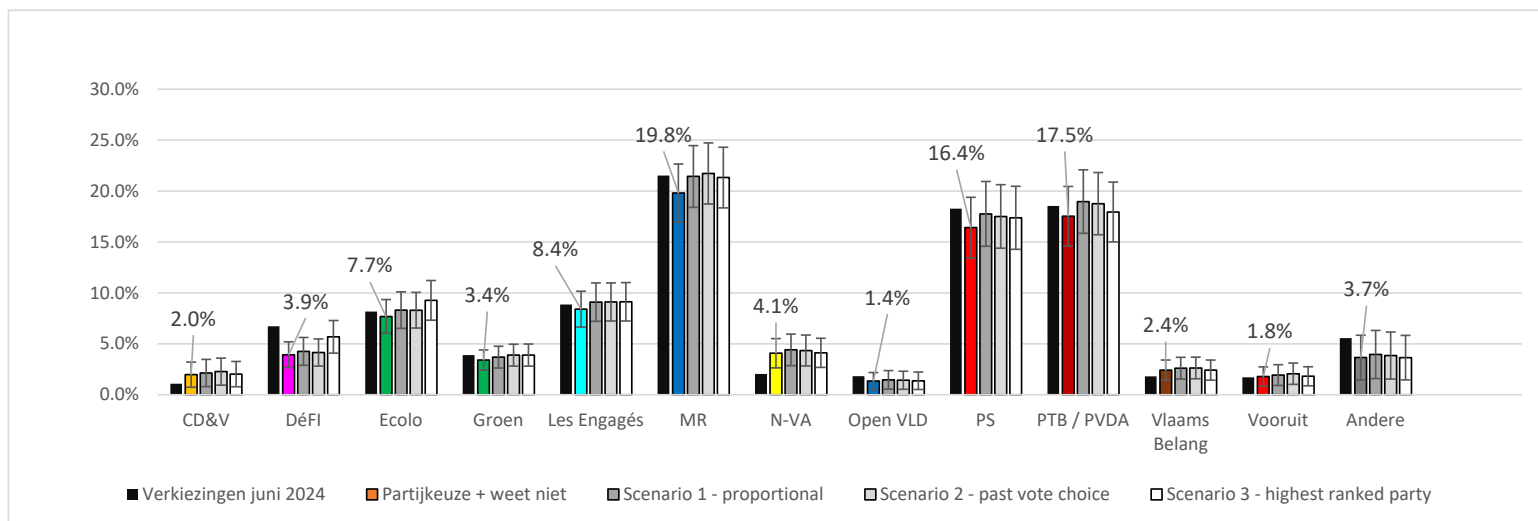
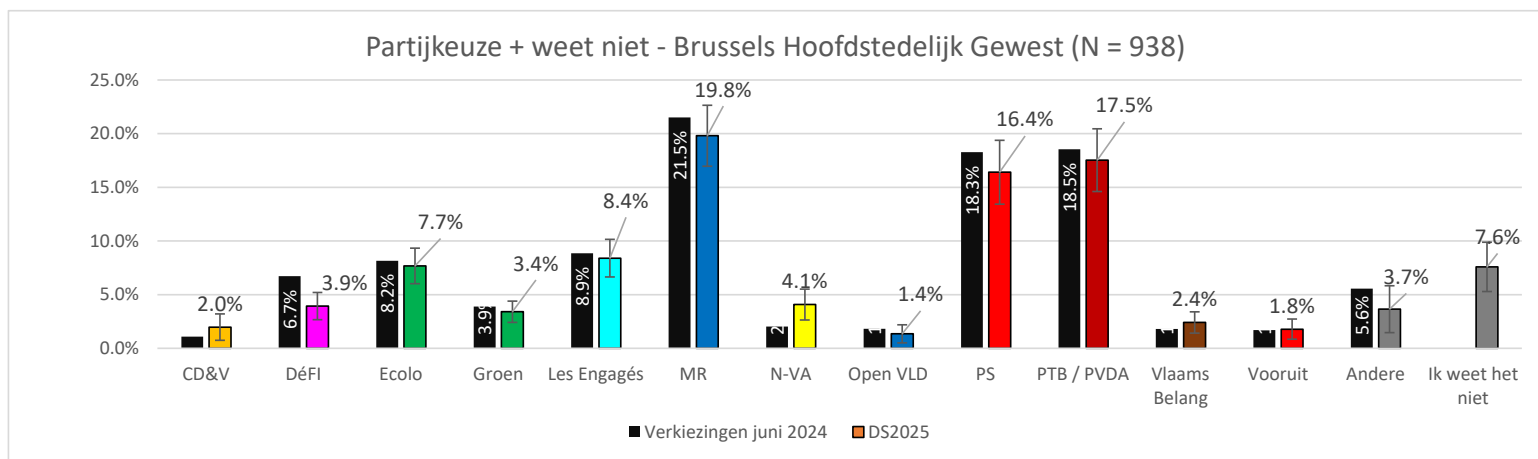
Kiesintenties in Wallonië

- De grafiek bevat de kiesintenties anno maart 2025 in Wallonië, eerst volgens dezelfde conservatieve schatting waarbij de onbeslisten apart worden gehouden. En de tweede grafiek schat drie verschillende scenario's voor de onbeslisten.
- MR verliest in de conservatieve schatting en in elk van de drie scenario's. PS blijft stabiel in de conservatieve schatting maar groeit in de drie scenario's van de onbeslisten. PTB groeit zelfs volgens de conservatieve schatting en zeker in de drie scenario's. Er is dus meer beweging dan in Vlaanderen.

Kiesintenties in Brussel

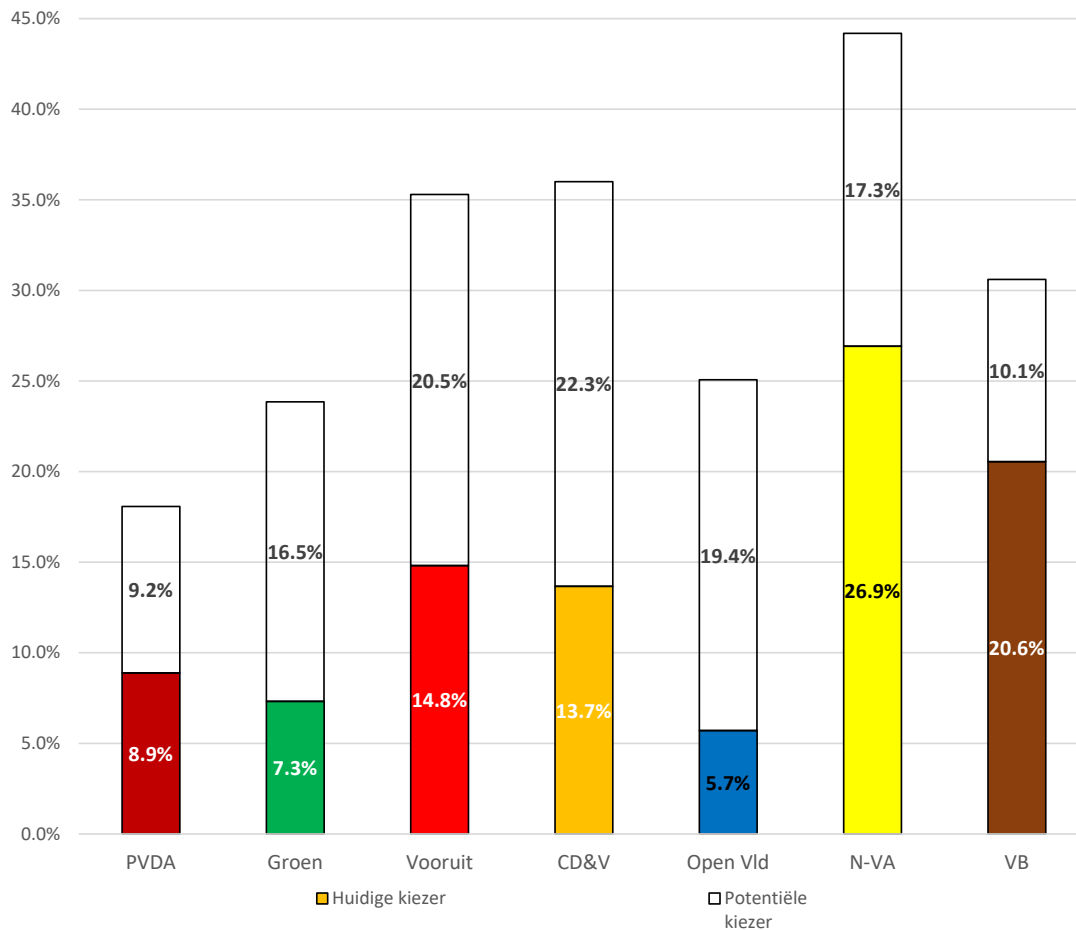

- De grafiek bevat de kiesintenties anno maart 2025 in Brussel eerst volgens de conservatieve schatting, en dan met de drie scenario's. Er zijn véél meer partijen in Brussel én de steekproef is kleiner, dus de schattingen zijn hier veel minder betrouwbaar. Noteer dat we op de tweede grafiek niet alle percentages meegeven, er zijn gewoon te veel partijen om per partij vijf cijfers te geven. De exacte cijfers zijn te vinden in de Excel.
- In Brussel is er niet veel beweging, er zijn nauwelijks wijzigingen significant sinds juni 2024. Défi staat wellicht op verlies en N-VA op winst.
- Net zoals de regeringsformatie in Brussel zijn ook de partijverhoudingen blijkbaar *on hold* gezet. Er gebeurt weinig en er is geen enkele partij die op dit moment de zwarte piet krijgt toegeschoven voor de lange regeringsimpasse.

Potentieel van partijen

- *In Vlaanderen zijn verschillende politieke partijen actief. Kunt u aangeven hoe waarschijnlijk het is dat u ooit op elk van de onderstaande partijen zou stemmen? (0=Zeer Onwaarschijnlijk, 10=Zeer Waarschijnlijk).*
- Die vraag laat toe om na te gaan voor welke partijen kiezers *zouden kunnen* stemmen (als ze het nog niet doen). Zo kunnen we de kiezerscompetitie tussen partijen in kaart brengen, wie vist in wiens vijver?
- Elke partij waarop de respondent nu aangeeft *niet* te zullen stemmen (bij de volgende verkiezingen) maar die hoger dan 6 scoorde op de 0-10 schaal wordt hier als een potentiële stem van die respondent voor die partij beschouwd.
- Noteer dat we in de verder volgende analyses alleen kijken naar kiezers die anno maart 2025 een partijvoorkeur opgaven. Kiezers die het nog niet wisten, die niet zouden gaan stemmen en die zegden blanco/ongeldig te gaan stemmen werden *niet* meegeteld (hoewel ze potentieel wel in het potentieel van één van de partijen zouden kunnen zitten).

Huidige kiezers en potentiële kiezers

- Leesvoorbeeld: als alle potentiële cd&v-kiezers op cd&v zouden stemmen dan zou de partij $13,7\% + 22,3\% = 36\%$ van de Vlaamse stemmen hebben.
- Noteer opnieuw dat de percentages van beide soorten kiezers, de effectieve kiezers en de potentiële kiezers, in deze grafiek worden berekend alleen op basis van degenen die voor 2025 een effectieve partij opgaven, en dus niet voor degenen die het niet weten, niet zouden gaan stemmen, blanco/ongeldig zouden stemmen etc. Dus het gaat om een kleinere sample (N=1.955). Door deze basis te nemen, is het percentage huidige kiezers hetzelfde als wat we in de peiling rapporteerden. Noteer ook dat de potentiëlen uiteraard overlappen, en samen op (veel meer) dan 100% uitkomen.
- De grafiek is eenvoudig: het grootste totaal potentieel ligt bij N-VA (44%). cd&v (36%) volgt op een afstand, dan is er direct Vooruit (35%), dan wat verder is er Vlaams Belang (31%), dan Open Vld (25%) en Groen (24%), en dan tenslotte PVDA met het kleinste potentieel (18%).
- Opvallend: in januari 2024 (DS2024) had Vlaams Belang nog veruit het grootste potentieel met 41%, nu in DS/EN2025 heeft de partij pas het vierde grootste potentieel. Het zou kunnen dat die wijziging aan de wijziging van dataprovider ligt (van Kantar naar BPACT) maar het verschil is zo groot dat we denken dat het meer waarschijnlijk is dat het potentieel van het Vlaams Belang echt gedaald is sinds vorig jaar.
- Als je zuiver naar de groeimarge kijkt, dan ligt die het hoogst bij cd&v die meer dan 20% kan winnen, ook Vooruit en Open Vld hebben nog veel groeimarge. Van alle partijen hebben Vlaams Belang en PVDA de kleinste groeimarge. Tegelijk wilt dat zeggen dat Vlaams Belang er op dit moment het best in slaagt om zijn potentieel in een effectieve kiespreferentie om te zetten.

Bij welke partijen zit het potentieel? (mogelijke winst)

Huidige stemkeuze (2025) van potentiële kiezers partij (mogelijke winst)									
Potentiële kiezers van...	Stemmen momenteel...								N
	PVDA	Groen	Vooruit	cd&v	Open Vld	N-VA	VB	Andere partij	
PVDA		25%	35%	9%	2%	9%	16%	5,1%	179
Groen	16%		39%	22%	5%	12%	3%	3,0%	323
Vooruit	16%	22%		21%	6%	24%	9%	1,9%	400
cd&v	4%	7%	21%		8%	44%	15%	1,1%	437
Open Vld	3%	4%	10%	23%		49%	10%	0,9%	378
N-VA	2%	3%	9%	30%	10%		43%	2,8%	338
VB	8%	1%	8%	9%	3%	70%		1,7%	197

- Leesvoorbeeld (eerste rij): er zijn 179 respondenten die verklaren op dit moment *niet* voor PVDA te stemmen maar die de partij wel 6 en hoger scoren en die dus tot het bijkomend potentieel van die partij behoren. Van die 179 kiezers zijn er momenteel 25% die op Groen stemmen, 35% op Vooruit, 9% op cd&v etc.
- Globaal genomen zitten de potentiëlen vooral bij de partijen die ideologisch dicht bij de target-partij staan
 - Aan de linkerkant heeft PVDA veel potentieel bij Vooruit (35%) en Groen (25%), hetzelfde geldt omgekeerd voor Groen en Vooruit. Van alle potentiëlen in het linkse blok is dat van Groen bij Vooruit het grootst (39%).
 - Aan de rechterkant heeft VB *enorm* veel potentieel bij N-VA (70%), en N-VA ook bij VB (43%)—natuurlijk binnen de beperkte groeimarges die elke partij heeft. De electoraten van VB en N-VA blijven dus bijzonder sterk overlappen, meer dan welk ander partij-duo ook. Nog aan de rechterkant heeft Open Vld potentieel bij N-VA (49%) eerder dan omgekeerd (10%).
- Maar toch is er ook wat potentieel dat de links-rechts-dimensie overstijgt. PVDA heeft aantrekkingskracht bij heel wat huidige VB-kiezers (16% van het PVDA-potentieel zit daar), helemaal aan de andere kant van het spectrum. Omgekeerd is er voor VB wat minder bij PVDA te rapen (8%). Als centrumpartij kan cd&v winst boeken aan de linkerkant bij Vooruit (21%) en aan de rechterkant bij N-VA (44%). Voor de rechtse partijen N-VA en Vlaams Belang is er weinig te rapen aan de linkerkant, ze concurreren vooral met elkaar aan de rechterkant en met Open Vld en cd&v.

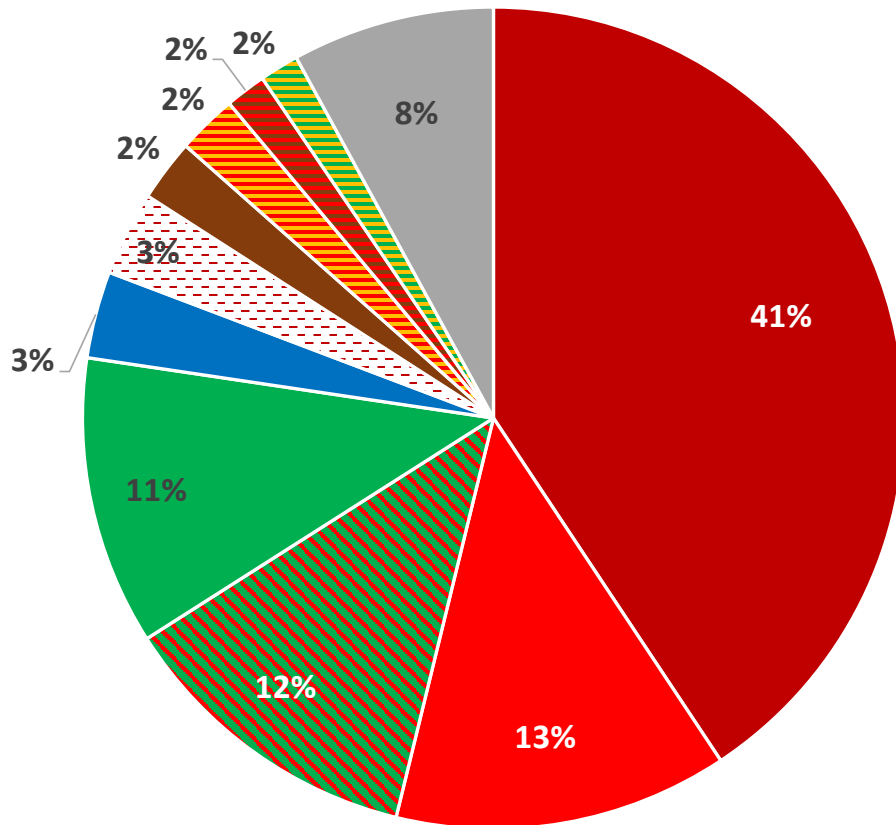
Naar welke partijen kunnen eigen kiezers potentieel gaan? (mogelijk verlies)

% potentiële kiezers voor andere partijen binnen huidig partij-electoraat (mogelijk verlies)							
Huidige kiezers van...							
Zitten in potentieel van...	PVDA	Groen	Vooruit	cd&v	Open Vld	N-VA	VB
PVDA		31%	21%	6%	4%	3%	7%
Groen	30%		43%	26%	15%	7%	3%
Vooruit	36%	61%		32%	21%	19%	9%
cd&v	11%	21%	31%		32%	37%	16%
Open Vld	6%	12%	13%	33%		35%	10%
N-VA	4%	6%	11%	38%	31%		36%
VB	9%	2%	5%	7%	5%	26%	
N	174	143	289	267	112	526	402

- Leesvoorbeeld (eerste kolom): er zijn 174 respondenten die verklaren op dit moment voor PVDA te stemmen. Van die huidige kiezers zijn er een aantal die andere partijen 6 en hoger scoren en die behoren dus tot het potentieel van die andere partij; deze kiezers zullen de PVDA dus mogelijk verlaten. 30% van de huidige PVDA-kiezers zijn gecharmeerd door Groen (scoren Groen minstens 6), 36% door Vooruit, 11% door cd&v etc.
- Zelfde vaststelling: globaal genomen gaat het mogelijke verlies in de richting van partijen die ideologisch dicht bij de target-partij staan
 - Aan de linkerkant heeft PVDA veel te vrezen van Groen en Vooruit, Vooruit van PVDA en Groen (en cd&v), en Groen van PVDA en, *heel sterk*, van Vooruit (en cd&v). Maar liefst 60% van de huidige Groen-kiezers kan zich inbeelden voor Vooruit te stemmen.
 - Aan de rechterkant heeft N-VA te vrezen van Vlaams Belang (26%), van Open Vld (35%) en van cd&v (37%). *Alleen* de N-VA heeft een serieus potentieel in het electoraat van VB (36%), geen enkele andere partij zit daar. De twee centrumpartijen cd&v (Groen, Vooruit, Open Vld en N-VA) en Open Vld (PVDA, Groen, Vooruit, cd&v en N-VA) hebben zowel aan de linker- als aan de rechterkant te vrezen, en dus ook van elkaar. Deze twee partijen bloeden potentieel in alle richtingen, dat is wellicht het lot van centrumpartijen.

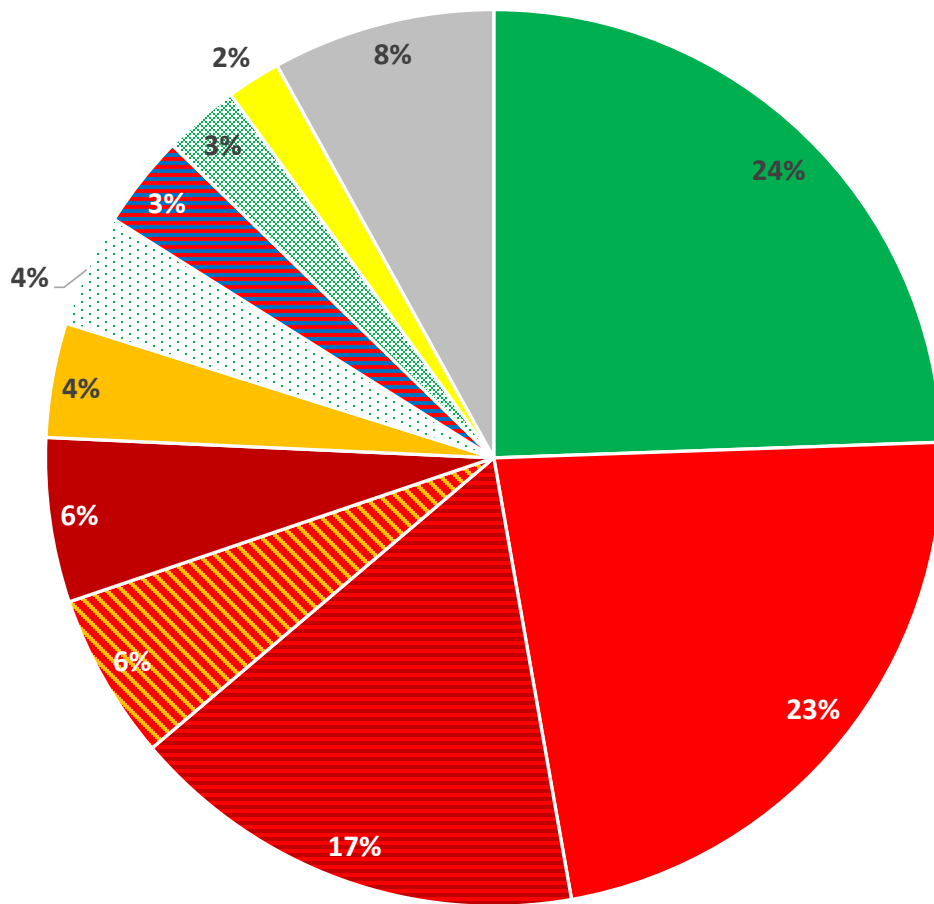
Gemengde potentiëlen

- Tot nu toe keken we naar de mate waarin, binnen het electoraat van een partij, een deel kiezers potentieel gecharmeerd zijn door één andere partij. We gingen niet na in welke mate er partijkiezers zijn die ‘zuivere’ kiezers zijn en in het potentieel van geen enkele andere partij zitten; noch gaven we informatie over de mate waarin de potentiëlen van de partijen binnen een bepaalde partij *overlappen*.
- In de volgende grafieken doen we die oefening wel. Voor alle kiezers van een partij gaan we telkens na welk aandeel alleen de eigen partij 6 en hoger scoort en welk aandeel ofwel één of wel meerdere partijen 6 of hoger scoort. Zo krijgen we een beter beeld van hoe de potentiëlen precies overlappen.
- We gebruiken in de taartdiagrammen de traditionele partijkleuren en ook combinaties van partijkleuren als de overlap slechts twee andere partijen betreft. Als de overlap drie of meer partijen betreft, gebruiken we een patroon dat de oorspronkelijke partijkleur bevat. Alleen potentiëlen van meer dan 2% worden getoond, al de andere worden samengeteld in een grijze, ‘andere’ categorie.

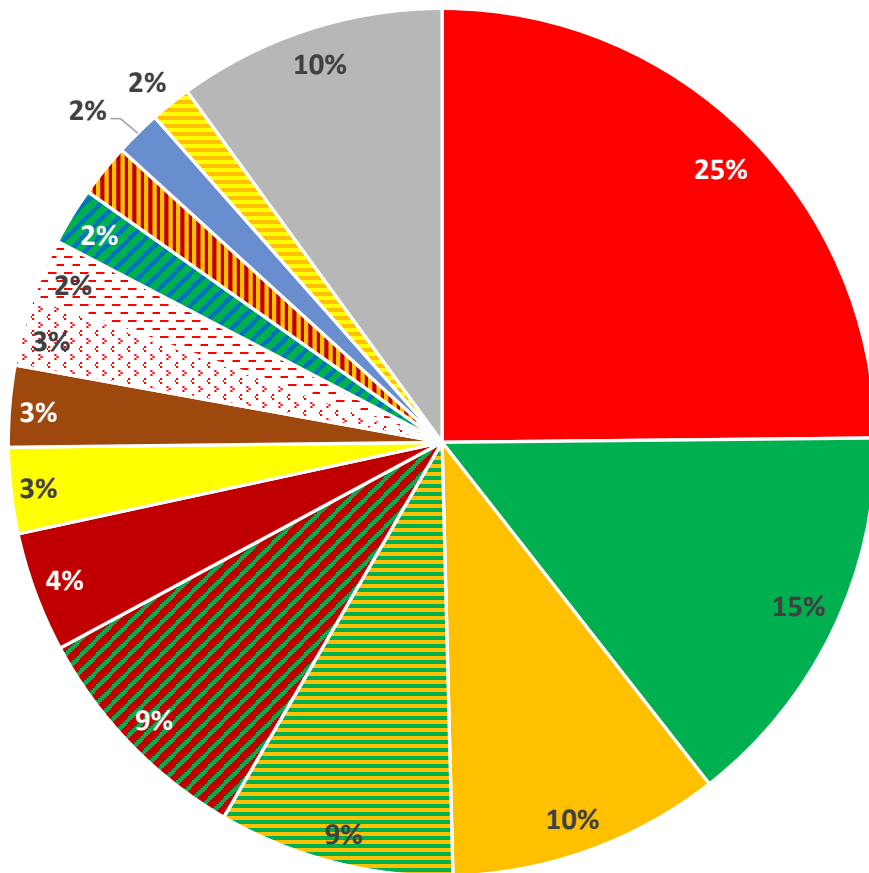
- Alleen PVDA
- Vooruit
- Groen & Vooruit
- Groen
- Open VLD
- CD&V & Groen & Vooruit
- VB
- CD&V & Vooruit
- VB & Vooruit
- CD&V & Groen
- Andere combinaties (elk 1% en minder)

- De grafiek hiernaast bevat alle kiezers die in maart 2025 in DS/EN2025 zegden dat ze op PVDA zouden stemmen. Dat zijn in totaal 174 kiezers. Voor 41% daarvan, dus 71 kiezers, is er geen enkele partij die gelijk aan of hoger dan 6 scoort. Die groep vormt dus het kernelectoraat van PVDA: ze stemmen voor de partij en er is geen enkele aanduiding dat ze voor een andere partij zouden vallen in de toekomst. 13% van de 174 kiezers geven alleen Vooruit een score van 6 en hoger. Dus deze kiezers zitten alleen in het potentieel van Vooruit, en worden door geen enkele andere partij verleid. Maar 12% van de 174 PVDA-kiezers heeft twee andere partijen en score van 6+ gegeven: zijnde Vooruit en ook Groen.
- In vergelijking met de andere partijen (zie volgende slides) valt op dat PVDA veel kernkiezers heeft, alleen Vlaams Belang heeft er nog meer. Verder zit 36% van de PVDA-kiezers in het potentieel van minstens één andere linkse partij. De overlap met rechtse partijen is beperkt, alleen met Open Vld is er wat potentiële uitwisseling. Met N-VA is er helemaal geen connectie, en ook met Vlaams Belang is de potentiële uitwisseling zeer beperkt.

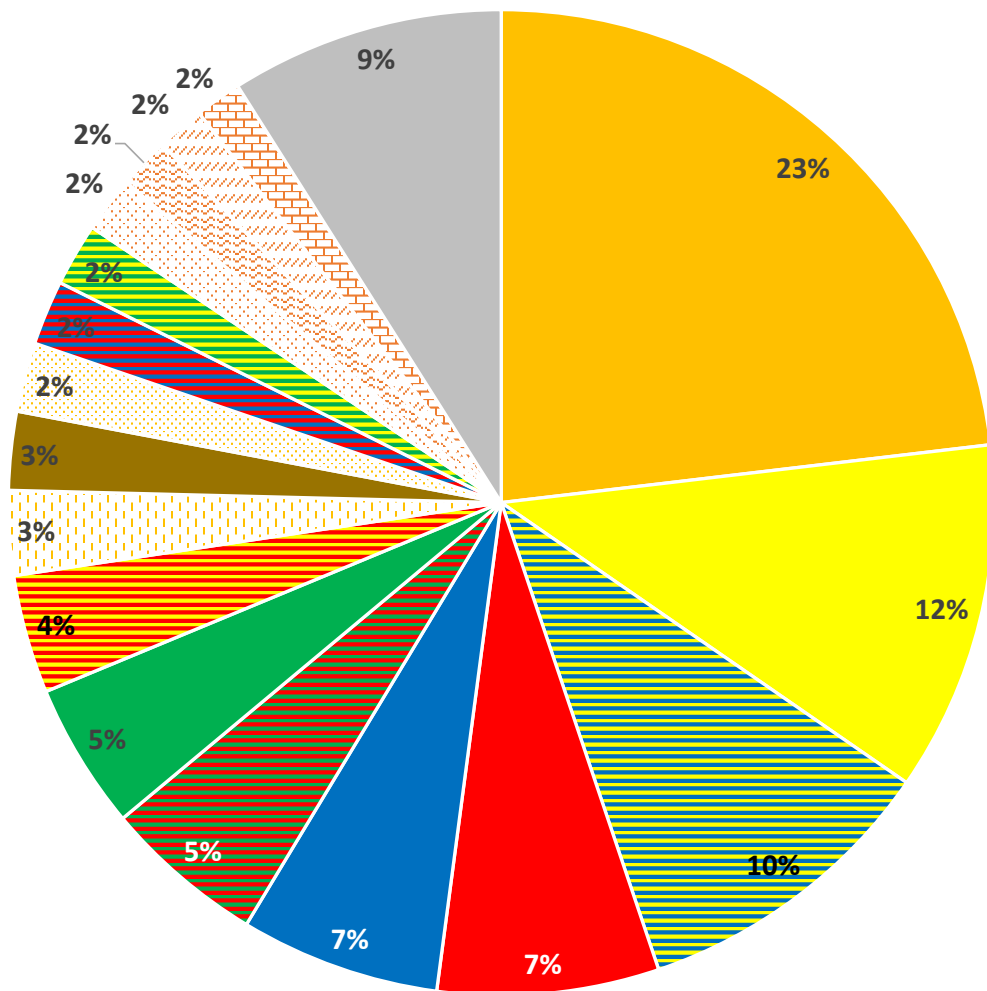
- Alleen Groen
- Vooruit
- PVDA & Vooruit
- CD&V & Vooruit
- PVDA
- CD&V
- CD&V & PVDA & Vooruit
- Open VLD & Vooruit
- CD&V & Open VLD & Vooruit
- N-VA
- Andere combinaties (elk 1% en minder)

- De grafiek hiernaast bevat alle kiezers die in maart 2025 in DS/EN2025 zegden dat ze op Groen zouden stemmen. Dat zijn in totaal 143 kiezers.
- Het zuivere groene taartdeel is klein, dus er zijn weinig kernkiezers. Veel Groen-kiezers overwegen andere partijen. Meer dan de helft van de Groen-kiezers overweegt voor een andere linkse partij te stemmen (eventueel in combinatie met een niet linkse partij, zijnde cd&v en zelfs Open Vld). Buiten de linkse partijen is cd&v de grootste concurrent van Groen.
- De overlap met N-VA is klein, die met Vlaams Belang onbestaande, ook niet in combinatie met andere partijen.

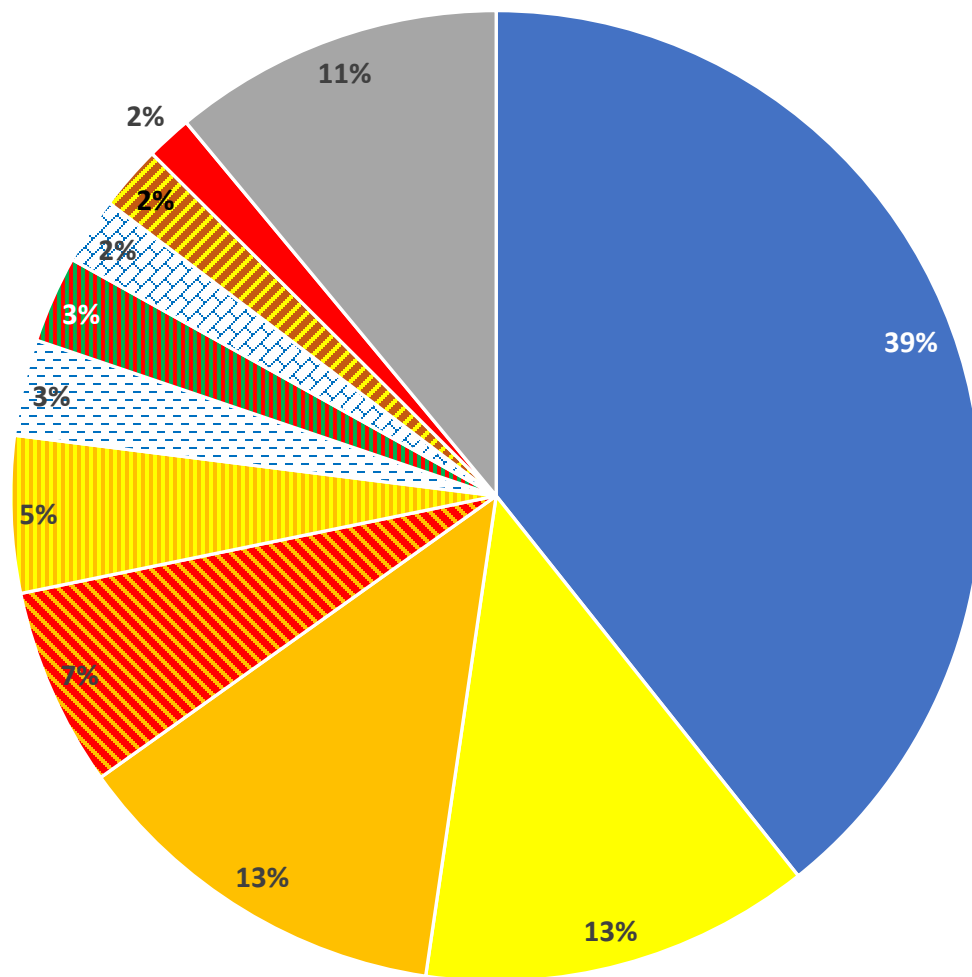
- Alleen Vooruit
- Groen
- CD&V
- CD&V & Groen
- Groen & PVDA
- PVDA
- N-VA
- VB
- Open VLD
- CD&V & Groen & PVDA
- Groen & Open VLD
- CD&V & PVDA
- CD&V & Groen & Open VLD
- CD&V & N-VA
- Andere combinaties (elk 1% en minder)

- De grafiek hiernaast bevat alle kiezers die in maart 2025 in DS/EN2025 zegden dat ze op Vooruit zouden stemmen. Dat zijn in totaal 289 kiezers.
- Weeral is het zuiver rode taartdeel klein, dus er zijn weinig kernkiezers voor Vooruit. Maar anders dan bij Groen is de concurrentie veel meer gespreid en niet alleen gesitueerd bij linkse partijen. Groen is veruit de grootste concurrent, dan de PVDA. Maar ook cd&v is een serieuze optie, vaak in combinatie met een andere partij.
- In combinatie met de vorige twee diagrammen van PVDA en Groen geeft deze grafiek van Vooruit goed aan hoe Vooruit veel meer dan de twee andere linkse partijen de brug vormt met het centrum en zelfs in zekere mate met de rechterzijde.
- Toch is de overlap met Open Vld, N-VA en Vlaams Belang relatief bescheiden.

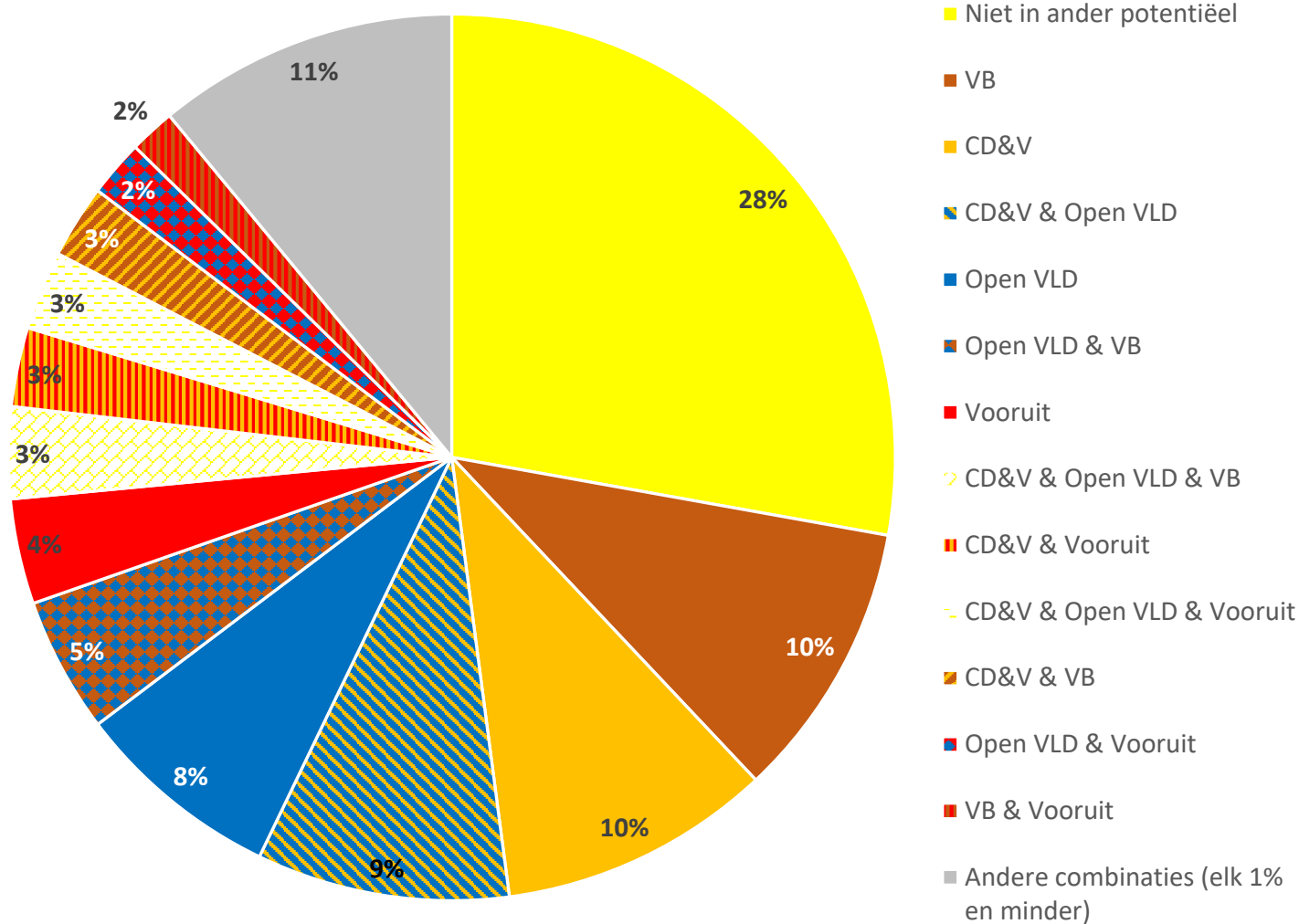
- Alleen cd&v
- N-VA
- N-VA & Open VLD
- Vooruit
- Open VLD
- Groen & Vooruit
- Groen
- N-VA & Vooruit
- Groen & Open VLD & Vooruit
- VB
- Groen & N-VA & Open VLD
- Open VLD & Vooruit
- Groen & N-VA
- N-VA & Open VLD & Vooruit
- Groen & N-VA & Open VLD & Vooruit
- Groen & PVDA & Vooruit
- N-VA & VB & Vooruit
- Andere combinaties (elk 1% en minder)

- Met cd&v zijn we bij het centrum aanbeland, en dat blijkt heel duidelijk uit de grafiek. Er zijn 267 cd&v-kiezers en die zijn het meest van alle electoraten verleid door andere partijen. Slechts 23% van de cd&v kiezers vormen het kernelectorat. Ziehier een partij die haar kiezers meer dan een andere partij elke dag opnieuw moet verdienen.
- De enorme versnippering van de grafiek valt op met heel erg veel zeer kleine taartdelen. De cd&v-kiezers staan dicht bij een hele reeks andere partijen én bij een hele reeks combinaties van andere partijen.
- Cd&v heeft te vrezen van linkse en van rechtse partijen. De grootste 'zuivere' challenger is N-VA. Maar er zijn ook veel groene, rode en blauwe kleuren te zien, vaak in combinatie met anderen.
- Logisch voor een centrumpartij is er minder overlap met de radicale partijen Vlaams Belang en PVDA.

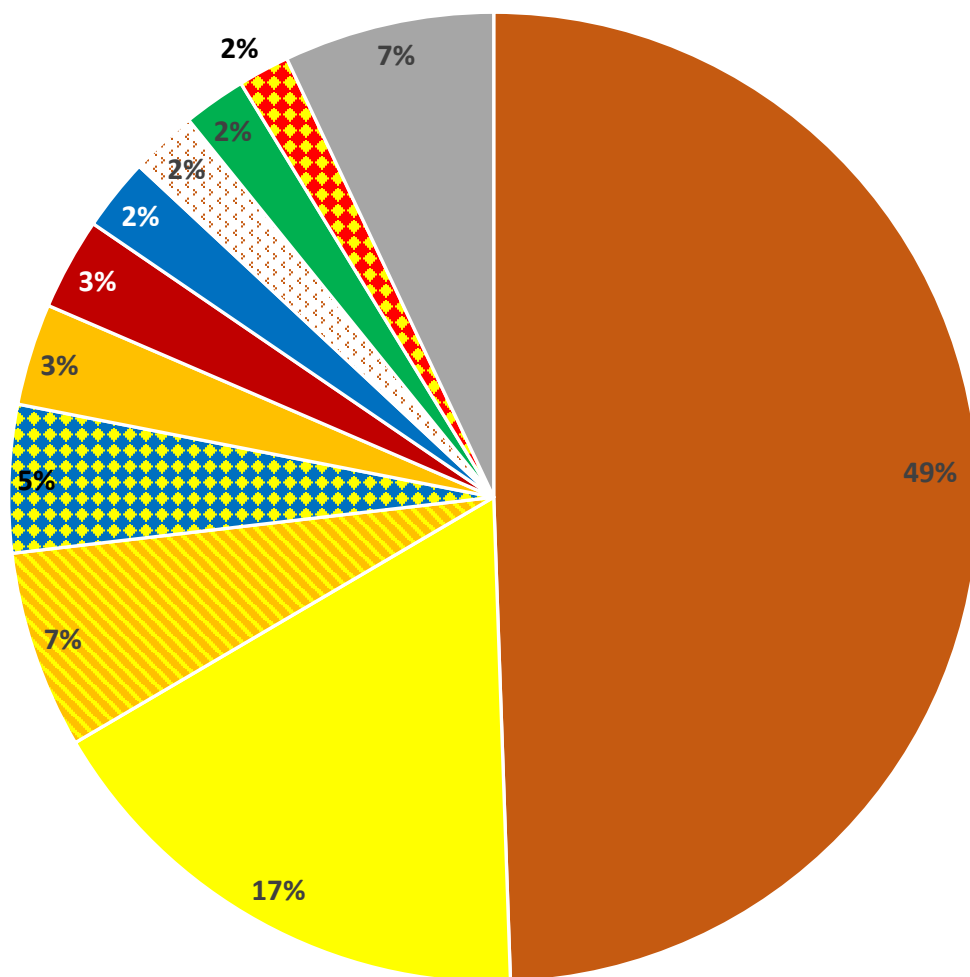

- Niet in ander potentiëel
- N-VA
- CD&V
- CD&V & Vooruit
- CD&V & N-VA
- CD&V & Groen & N-VA & Vooruit
- Groen & Vooruit
- Groen & N-VA & Vooruit
- N-VA & VB
- Vooruit
- Andere combinaties (elk 1% en minder)

- Open Vld heeft in DS/EN2025 112 kiezers, dus we spreken over een kleiner aantal en moeten wat voorzichtiger zijn met conclusies.
- De data suggereren dat het kernelectoraat van Open Vld relatief groot is (39%). Als een partij krimpt, wordt ze natuurlijk meer op haar zuivere kiezers teruggeworpen. Verder is de taart relatief weinig versnipperd.
- Vaak wordt gezegd dat Open Vld vooral wordt bedreigd door N-VA en dat blijkt ook wel uit onze data. De meest voorkomende kleur is, naast blauw natuurlijk, vooral geel. Daarna volgt cd&v. De concurrentie van de linkerszijde is klein, er is een kleine beetje Vooruit maar weinig Groen en PVDA.
- Opvallend voor een rechtse partij is de quasi-afwezigheid van overlap met Vlaams Belang, de meest rechtste partij. Slechts 2% van de Open Vld-kiezers overweegt Vlaams Belang, en dan nog in combinatie met N-VA.

- Er zijn maar liefst 526 N-VA-kiezers in onze steekproef. Een relatief gemiddeld aandeel daarvan (28%) is kernelectoraat.
- Vlaams Belang, cd&v en Open Vld zijn de grootste concurrenten, heel vaak in combinatie.
- Ook Vooruit kan op wat steun onder de N-VA-kiezers rekenen. Maar met Groen is er zo goed als geen connectie, zelfs niet in combinatie met andere partijen.

- Niet in ander potentiëel
- N-VA
- CD&V & N-VA
- N-VA & Open VLD
- CD&V
- PVDA
- Vooruit
- CD&V & N-VA & Open VLD
- Groen
- N-VA & Vooruit
- Andere combinaties (elk 1% en minder)

- Er zijn 402 kiezers van Vlaams Belang in onze steekproef. Een heel groot deel daarvan is eigenlijk kernelectoraat (49%). Dat spoort met eerder onderzoek, en met alle bevindingen van De Stemming sinds het begin: veel Vlaams Belang-kiezers zijn heel zeker van hun stem
- De enige echte challenger is N-VA. En ook cd&v en Open Vld kunnen wat azen op delen van het VB-electoraat, dikwijls in combinatie met N-VA.
- Er is weinig overlap met de linkerzijde, zowel Groen, PVDA als Vooruit scoren laag.
- Als je Vlaams Belang vergelijkt met de grafiek van N-VA op de vorige slide, dan zie je onmiddellijk de fundamenteel andere concurrentiepositie waarin beide rechtse partijen zich bevinden. N-VA 'vecht' aan de rechterzijde én in het centrum (met cd&v en Open Vld), terwijl Vlaams Belang alleen aan de centrumrechtse kant moet vechten voor kiezers.

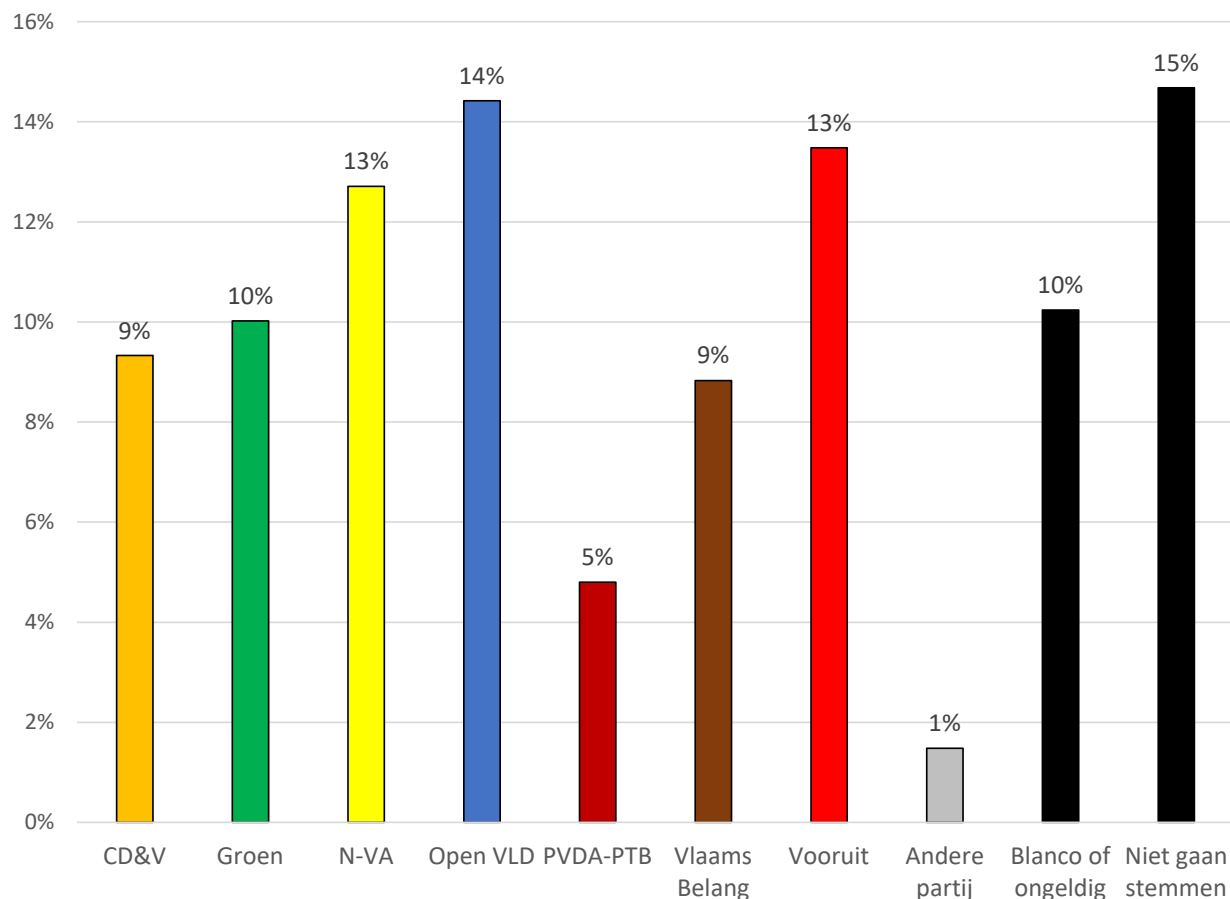
Onbesliste kiezers: in wiens potentieel zitten ze?

- Sommige kiezers zeggen in maart 2025 nog geen partijvoorkeur te hebben (maar ze zeggen niet dat ze niet gaan stemmen of blanco/ongeldig gaan stemmen). Deze kiezers vormen een potentieel dat de partijen kunnen proberen aan te spreken, want deze kiezers gaan wellicht bij de volgende verkiezingen gewoon gaan stemmen.
- In Vlaanderen verklaarden 152 respondenten van DS/EN2025 zich onbeslist (ofte 6,7%). Die kiezers hebben wel degelijk partijvoorkeuren, want ze gaven elke partij een score van 0 tot 10. Op basis daarvan kunnen we nagaan voor welke partij deze onbeslisten *mogelijk* gaan opteren. De data staan hieronder in een kleine tabel. Elk percentage vat het percentage onbeslisten dat de betrokken partij 6 of hoger scoort op de 0-10-schaal

PVDA	19%
Groen	29%
Vooruit	39%
cd&v	41%
Open Vld	24%
N-VA	31%
VB	15%
N	N=152

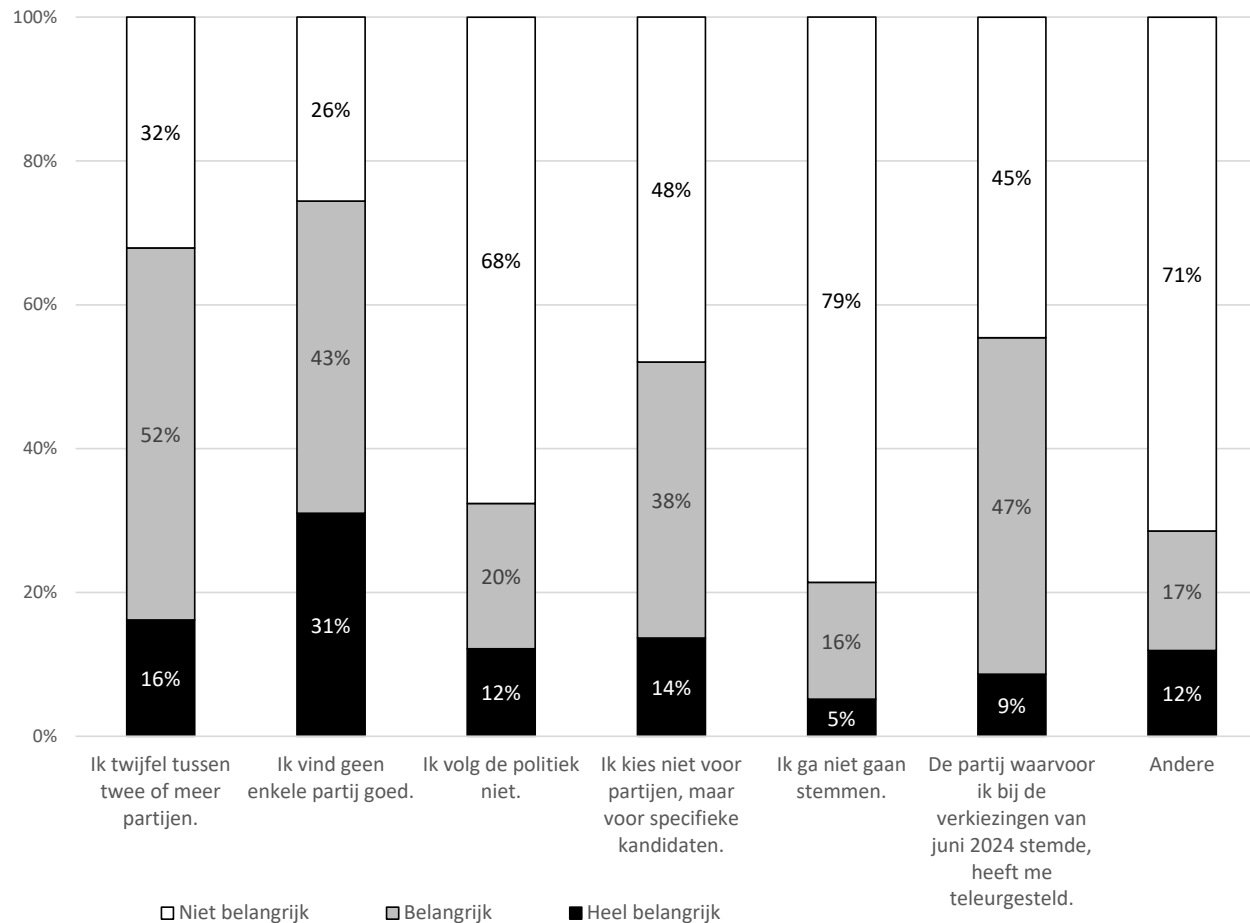
- cd&v heeft het grootste potentieel bij de twijfelaars, dan volgen Vooruit en dan, op afstand, N-VA. Groen en Open Vld kunnen er ook nog in deze groep winnen. PVDA en VB kunnen deze twijfelaars het minst charmeren.

Onbesliste kiezers: van welke partij komen ze?

- Een tweede manier om inschattingen te maken over waar deze onbeslistten kiezers naar toe *zullen* gaan, is nagaan waar ze vandaan *kwamen*. De kans is meer dan gemiddeld dat de onbesliste kiezers uiteindelijk terug op hun oorspronkelijke partij zullen stemmen. Het verassende resultaat van de N-VA bij de verkiezingen van juni 2024 was net daaraan te wijten; de vele twijfelaars net voor de verkiezingen (toen geschat in DS2024 op meer dan 10%) stemden uiteindelijk massaal op N-VA, en dat was de partij waar ze ook al in 2019 voor gestemd hadden.
- Daarom gaan we voor de 152 onbesliste kiezers in maart 2025 na, voor welke partij ze in juni 2024 stemden. De grafiek hiernaast bevat dus zowel slecht nieuws voor partijen (het gaat om kiezers die partijen op minder een jaar na de verkiezingen al weer verloren zijn) als potentieel goed nieuws (want die kiezers zouden wel eens kunnen terugkomen). Noteer: het gaat om kleine aantallen dus we moeten opletten met de interpretatie.
- Het meest stabiele electoraat is dat van de radicale partij PVDA (5%). Bij de onzekeren zijn er relatief weinig die de radicaal-linkse partij afvielen. Het zijn Open Vld (14%), N-VA (13%) en Vooruit (13%) die de grote leveranciers zijn van de pool van de onbeslistten. Vlaams Belang (9%) scoort gemiddeld. Dat is opvallend omdat de partij sinds jaar en dag het meest trouwe electoraat heeft, dat is al zo sinds het begin van De Stemming in 2020.
- We zien dus dat het verdere verlies van Open Vld sinds de verkiezingen zich wellicht vooral heeft vertaald in liberale kiezers die zich van hun partij hebben gedistantieerd *zonder* op dit moment al voor een andere partij te opteren. Ze zijn nog terug te winnen want ze hebben hun liefde voor een andere partij nog niet verklaard.

Waarom onbeslist?

- *U gaf aan dat u momenteel nog niet weet op welke partij u zou stemmen moesten het nu verkiezingen zijn. Kan u aangeven waarom u nog onbeslist bent?* Dan kregen de respondenten die nog onbeslist waren zes mogelijke reden voor hun twijfel en moesten ze elke reden markeren als niet belangrijk, belangrijk of heel belangrijk. De grafiek geeft de resultaten voor Vlaanderen voor de in totaal 152 onbesliste Vlaamse kiezers.
- De belangrijkste reden voor twijfel is teleurstelling. 74% duidt als (heel) belangrijk aan dat ze geen enkele partij goed vinden en 56% zegt dat het (heel) belangrijk is dat de partij waarvoor ze stemden in 2024 hen teleurstelde. Ook echte twijfel tussen partijen is een (heel) belangrijke reden voor 68%. Veel minder maken respondenten gewag van apolitieke motieven zoals dat ze de politieke niet volgen of dat ze niet zullen gaan stemmen.

Onbeslistheid door teleurstelling in partij waarvoor in 2024 gestemd

Wallonië		Vlaanderen	
MR (30)	72%	N-VA (19)	65%
Les Engagés (29)	72%	VB (13)	68%
PS (25)	70%	Vooruit (21)	52%
PTB (11)	54%	Cd&v (21)	74%
Ecolo (7)	63%	PVDA (7)	38%
		Open VLD (22)	62%
		Groen (15)	43%

- Onder de boven aangehaalde motivaties voor huidige onbeslistheid lijkt vooral de teleurstelling met de partij waarvoor in 2024 gestemd werd interessant. Vraag is welke partijen hun kiezers aan de onbeslisten hebben verloren door teleurstelling--noteer dat een deel van de partij-verlaters geen onbeslisten zijn maar nu gewoon hun steun voor een andere partij uitspreken; die hebben deze vraag niet gekregen.
- Het is belangrijk op te merken dat het om zéér kleine aantallen gaat. We geven het aantal partij-verlaters die onbeslist werden steeds mee tussen haakjes na de naam van de partij. Voorzichtigheid is geboden!
- In Wallonië zijn het de drie traditionele partijen MR, Les Engagés en PS die relatief veel kiezers onbeslist zien worden en velen daarvan (+70%) vinden de teleurstelling die ze in de partij hadden een heel belangrijke reden van hun onbeslistheid.
- In Vlaanderen zijn vooral de kiezers die cd&v de rug toekeerden ontevreden over die partij waar ze in 2024 nog op stemden. Ook Vlaams Belang heeft daar onder te lijden. Opvallend is dat Vooruit, de linkse partij die in de regering De Wever stapte, relatief weinig kiezers heeft die de partij de rug toekeerden omwille van ontevredenheid met de partij.

Wat kenmerkt de kiezers van de partijen?

- In DS/EN2025 hebben we een hele resem politieke opinies besproken, en we hebben ook naar de partijvoorkeur van de Vlamingen gekeken. Telkens als we de opinies bespraken in dit rapport, hebben we ook het onderscheid gemaakt en getoond hoe de electoraten van elkaar verschillen.
- Maar we hebben al die informatie nog niet samengebracht in één analyse. Dat doen we op de volgende slide. We schatten zeven regressies, één per partij, die analyseren in welke mate stemmen voor die partij of niet samenhangt met bepaalde politieke opinies of met achtergrondkenmerken van de respondent. Alleen op die manier kunnen we nagaan wat het 'netto-effect' van een bepaald kenmerk op de stem is. Daardoor zijn verbanden die wel naar voren kwamen als we er alleen 'bivariaat' naar kijken vaak niet meer significant, ze oefenen geen netto-effect meer uit.
- Elke regressie voorspelt het stemmen op die ene partij, in vergelijking met het niet-stemmen voor die partij (dus stemmen voor een andere partij; de niet-partij-kiezers worden niet meegenomen hier). Een positieve, significante coëfficiënt staat in het groen en betekent dat het effect positief is, het kenmerk verhoogt netto en significant de kans om op de partij te stemmen. Een negatieve, significante coëfficiënt duidt op net het omgekeerde (kleinere kans) en staat in het rood.
- We tonen op de volgende slides de Vlaamse resultaten die we becommentariëren en dan de Waalse en Brussels regressies zonder commentaar of interpretatie.

Vlaams Gewest	PVDA		Groen		Vooruit		CD&V		Open VLD		N-VA		Vlaams Belang	
Totale N in de regressie	1925		1925		1925		1925		1925		1925		1925	
Pseudo R ²	0,28		0,29		0,16		0,09		0,10		0,25		0,42	
Socio-demografische kenmerken														
Leeftijd	0.00	(0.01)	-0.00	(0.01)	0.01	(0.01)	0.02+	(0.01)	-0.01	(0.01)	0.01	(0.01)	-0.01	(0.01)
Geslacht (1=vrouw)	0.19	(0.26)	0.03	(0.24)	0.27	(0.17)	-0.44*	(0.19)	0.12	(0.28)	0.23	(0.16)	-0.36	(0.22)
Opleidingsniveau (ref: middelbaar)														
Lager opgeleid	-0.06	(0.35)	-0.17	(0.44)	0.36	(0.26)	-0.68**	(0.24)	-0.03	(0.38)	-0.12	(0.20)	-0.16	(0.28)
Hoger opgeleid	-0.54	(0.36)	0.28	(0.29)	0.01	(0.17)	0.51**	(0.19)	-0.32	(0.28)	-0.05	(0.17)	-0.17	(0.26)
Gestandaardiseerd inkomen (ref: middelste twee kwartielen)														
Laagste kwartiel inkomen	-0.09	(0.33)	0.18	(0.30)	-0.17	(0.21)	-0.09	(0.23)	-0.11	(0.37)	-0.24	(0.19)	0.16	(0.25)
Hoogste kwartiel inkomen	0.03	(0.28)	0.11	(0.26)	-0.19	(0.18)	0.25	(0.19)	0.06	(0.28)	-0.23	(0.17)	0.12	(0.24)
Buitenlandse achtergrond	0.54+	(0.32)	-1.01**	(0.34)	-0.17	(0.31)	-0.16	(0.31)	0.28	(0.45)	-0.07	(0.29)	-0.57	(0.35)
Beroeps categorie (referentie: bediende)														
Zelfstandige	-0.64	(0.57)	-0.39	(0.62)	0.31	(0.56)	-1.60*	(0.80)	0.26	(0.63)	0.09	(0.43)	0.62	(0.48)
Arbeider	-0.20	(0.42)	-0.57	(0.46)	-0.18	(0.40)	0.28	(0.35)	-0.69	(0.63)	-0.77*	(0.31)	0.55	(0.38)
Gepensioneerd	-0.34	(0.42)	-0.59	(0.57)	-0.08	(0.38)	-0.22	(0.29)	0.09	(0.49)	-0.41	(0.26)	0.93*	(0.37)
Werkloos	0.96	(0.94)	1.15	(0.89)	-0.16	(0.66)	0.51	(0.58)	0.26	(1.19)	-0.22	(0.60)	-0.77	(1.16)
Student	-0.78	(0.65)	-0.32	(0.42)	0.75*	(0.31)	0.86*	(0.36)	0.20	(0.47)	-0.08	(0.37)	-2.32*	(1.03)
Huisman of huisvrouw	0.54	(0.75)	-0.19	(0.87)	-1.52+	(0.79)	-0.24	(0.51)	0.00	(0.00)	-0.24	(0.44)	0.37	(0.75)
Andere	-0.45	(0.46)	-0.24	(0.47)	-0.55	(0.38)	-0.36	(0.42)	0.18	(0.62)	-0.85*	(0.33)	0.40	(0.50)
Politieke attitudes														
Politieke interesse	0.04	(0.05)	0.00	(0.06)	0.02	(0.04)	-0.01	(0.04)	0.10	(0.07)	0.03	(0.03)	-0.03	(0.05)
Links-rechts	-0.36***	(0.10)	-0.19*	(0.09)	-0.33***	(0.07)	-0.00	(0.06)	-0.19	(0.12)	0.25***	(0.05)	0.36***	(0.09)
Sociaal-economisch links-rechts	-0.37***	(0.08)	-0.17*	(0.07)	-0.13*	(0.06)	0.03	(0.05)	0.40***	(0.11)	0.14**	(0.05)	-0.03	(0.07)
Sociaal-cultureel links-rechts	0.03	(0.06)	-0.32***	(0.08)	0.01	(0.05)	-0.07	(0.05)	-0.05	(0.07)	0.16***	(0.04)	0.16**	(0.05)
Tevredenheid met de democratie	-0.59***	(0.12)	0.46***	(0.13)	0.37***	(0.09)	0.53***	(0.10)	0.40**	(0.15)	0.42***	(0.09)	-0.70***	(0.11)
Belang thema's (7 meest genoemde thema's)														
Politieke vertegenwoordiging	0.23	(0.28)	0.19	(0.30)	-0.16	(0.22)	-0.10	(0.24)	0.21	(0.38)	-0.19	(0.22)	-0.21	(0.27)
Budget & financiën	0.72*	(0.29)	-0.65+	(0.36)	-0.13	(0.21)	0.10	(0.20)	-0.01	(0.32)	0.25	(0.17)	-0.40	(0.28)
Migratie	-0.56	(0.59)	-0.01	(0.73)	0.21	(0.31)	-0.61+	(0.34)	-1.91**	(0.73)	-0.55**	(0.21)	0.62*	(0.24)
Economie	0.06	(0.47)	0.07	(0.39)	0.25	(0.31)	0.18	(0.30)	-0.26	(0.42)	-0.66*	(0.27)	0.02	(0.39)
Maatschappelijke evoluties	-0.30	(0.36)	0.26	(0.28)	0.17	(0.23)	-0.33	(0.31)	-0.10	(0.49)	-0.16	(0.24)	-1.07*	(0.50)
Internationale veiligheid	-0.38	(0.47)	0.18	(0.37)	-0.10	(0.27)	0.36	(0.27)	-0.16	(0.51)	-0.45	(0.27)	-1.04*	(0.52)
Criminaliteit & justitie	-0.74	(0.61)	-0.89	(0.63)	-0.29	(0.31)	0.53	(0.33)	-1.41+	(0.80)	-0.13	(0.24)	0.59+	(0.33)
Machteloosheid	0.01	(0.14)	-0.05	(0.12)	0.17+	(0.09)	-0.05	(0.10)	-0.11	(0.15)	-0.04	(0.08)	0.02	(0.13)
Algemene machteloosheid	0.07	(0.17)	0.34*	(0.16)	0.13	(0.11)	0.13	(0.12)	0.11	(0.20)	-0.18+	(0.11)	0.17	(0.15)
Politieke achterstelling	0.08	(0.14)	-0.29*	(0.13)	0.03	(0.08)	0.03	(0.09)	0.10	(0.14)	-0.23**	(0.09)	0.35**	(0.13)
Geen controle over technologische ontwikkelingen	-0.10	(0.13)	-0.11	(0.11)	-0.05	(0.09)	0.25**	(0.09)	-0.03	(0.16)	0.02	(0.09)	-0.09	(0.11)
(II) Liberalisme	-0.26	(0.21)	-0.28	(0.17)	-0.10	(0.11)	0.08	(0.11)	0.18	(0.18)	0.18+	(0.10)	0.21	(0.16)
Gevoel van persoonlijke controle	0.05	(0.07)	0.01	(0.08)	0.09	(0.05)	0.13*	(0.06)	-0.11	(0.10)	0.03	(0.05)	0.04	(0.06)
Gevoel van overheidscontrole	-0.02	(0.07)	0.03	(0.07)	-0.01	(0.06)	-0.01	(0.05)	-0.07	(0.09)	0.17***	(0.04)	-0.09+	(0.05)
Intercept	1,30	(1.48)	-1,31	(1.21)	-3.01***	(0.75)	-5.96***	(0.79)	-3.98**	(1.30)	-5.72***	(0.85)	-3.33**	(1.12)

- PVDA heeft meer kiezers met een buitenlandse achtergrond, die zich algemeen en sociaal-economisch links plaatsen, die ontevreden zijn met onze democratie en die meer geven om budget en financiën.
- Groen heeft minder kiezers met een buitenlandse achtergrond, die zich op de drie LR-schalen links plaatsen, die wel tevreden zijn met de democratie, die minder geven om budget & financiën, die zich minder algemeen machteloos voelen, en die zich niet achtergesteld voelen.
- Vooruit, het derde linkse electoraat, bestaat uit meer studenten, minder huismannen/vrouwen, algemeen en sociaal-economisch linksen, die wel tevreden zijn met de democratie, en die zich meer machteloos voelen (meer een speelbal van omstandigheden).
- Cd&v heeft meer oudere, vrouwelijke kiezers die meer hoogopgeleid zijn, die kiezers zijn meer studenten en minder zelfstandigen. Ze zijn ook meer tevreden met democratie, geven minder om migratie, hebben meer het gevoel dat ze geen controle hebben over technologische ontwikkelingen en meer het gevoel van persoonlijke controle over belangrijke aspecten van het leven.
- Open Vld-kiezers onderscheiden zich sociaal-demografisch helemaal niet maar lijken helemaal gemiddelde te zijn. De kiezers zijn wel sociaal-economisch rechtser en meer tevreden over democratie. Ze geven minder om migratie en minder om criminaliteit en justitie.
- N-VA heeft een electoraat dat minder arbeider is. Op de drie LR-dimensies scoort die kiezer zich rechts en hij of zij is relatief tevreden over de democratie. Opvallend is wel dat de N-VA-kiezers minder geven om migratie dan de andere electoraten en ook minder om economie. Ze zijn ook minder algemeen machteloos en voelen zich minder achtergesteld. N-VA-kiezers spreken meer hun steun uit voor illiberaal overheidsingrijpen en hebben een sterker gevoel dat de overheid belangrijke aspecten van het leven onder controle heeft.
- Vlaams Belang-kiezers, tenslotte, zijn meer gepensioneerd en minder student. Ze plaatsen zich algemeen en sociaal-cultureel rechts. Ze zijn minder tevreden over de democratie en geven meer om migratie en criminaliteit maar minder om maatschappelijke evoluties en om internationale veiligheid. VB-kiezers voelen, zich politiek achtergesteld en ze hebben de indruk dat de overheid geen controle heeft over belangrijke aspecten van het leven.

Waals Gewest	PTB		Ecolo		PS		Les Engagés		MR	
Totale N in de regressie	1669		1669		1669		1669		1669	
Pseudo R²	0,16		0,23		0,16		0,09		0,34	
Socio-demografische kenmerken										
Leeftijd	-0.01	(0.01)	-0.02+	(0.01)	0.00	(0.01)	0.01	(0.01)	0.01	(0.01)
Geslacht (1=vrouw)	-0.15	(0.19)	0.36+	(0.21)	-0.21	(0.17)	0.25	(0.16)	-0.21	(0.18)
Opleidingsniveau (ref: middelbaar)										
Lager opgeleid	0.20	(0.25)	-0.22	(0.44)	0.09	(0.21)	-0.31	(0.23)	0.39+	(0.23)
Hoger opgeleid	-0.45*	(0.21)	0.71**	(0.27)	-0.42*	(0.19)	0.24	(0.16)	0.08	(0.20)
Gestandaardiseerd inkomen (ref: middelste twee kwartielen)										
Laagste kwartiel inkomen	0.36+	(0.20)	-0.71*	(0.36)	0.14	(0.20)	-0.49*	(0.21)	-0.10	(0.23)
Hoogste kwartiel inkomen	-0.51*	(0.25)	0.25	(0.26)	0.05	(0.19)	0.14	(0.17)	0.12	(0.19)
Buitenlandse achtergrond	0.26	(0.21)	-0.23	(0.30)	-0.10	(0.19)	-0.42*	(0.19)	-0.01	(0.22)
Beroeps categorie (referentie: bediende)										
Zelfstandige	-0.08	(0.59)	-0.26	(0.59)	0.36	(0.41)	-0.30	(0.38)	-0.17	(0.42)
Arbeider	0.24	(0.30)	-0.61	(0.61)	-0.18	(0.29)	-0.12	(0.31)	0.06	(0.32)
Gepensioneerd	-0.06	(0.29)	0.22	(0.37)	-0.15	(0.24)	-0.08	(0.23)	-0.04	(0.27)
Werkloos	-0.33	(0.40)	-0.44	(0.71)	0.79*	(0.32)	-0.59	(0.45)	-1.47*	(0.62)
Student	-0.27	(0.42)	0.11	(0.56)	0.02	(0.47)	-0.07	(0.34)	0.36	(0.40)
Huisman of huisvrouw	-0.68	(0.43)	0.18	(0.69)	0.20	(0.39)	0.08	(0.38)	-1.07	(0.68)
Andere	-0.14	(0.33)	0.29	(0.44)	-0.17	(0.33)	-1.10**	(0.41)	-0.08	(0.33)
Politieke attitudes										
Politieke interesse	0.05+	(0.03)	-0.01	(0.04)	0.07*	(0.03)	-0.02	(0.03)	0.03	(0.04)
Links-rechts	-0.18**	(0.05)	-0.21**	(0.08)	-0.33***	(0.06)	0.15***	(0.04)	0.23***	(0.07)
Sociaal-economisch links-rechts	-0.19***	(0.05)	0.00	(0.09)	-0.15**	(0.05)	0.10*	(0.04)	0.25***	(0.06)
Sociaal-cultureel links-rechts	0.08+	(0.05)	-0.19*	(0.08)	0.03	(0.04)	-0.12**	(0.04)	0.17***	(0.05)
Tevredenheid met de democratie	-0.34***	(0.10)	0.39**	(0.12)	0.19*	(0.08)	0.26**	(0.08)	0.37***	(0.09)
Belang thema's (7 meest genoemde thema's)										
Economie	0.11	(0.23)	-0.81*	(0.36)	0.36+	(0.22)	0.15	(0.21)	0.07	(0.23)
Politieke vertegenwoordiging	-0.24	(0.25)	-0.38	(0.29)	0.06	(0.21)	0.08	(0.22)	0.04	(0.26)
Budget & financiën	-0.06	(0.30)	-0.83*	(0.39)	0.02	(0.24)	0.23	(0.22)	-0.09	(0.24)
Criminaliteit & justitie	-0.23	(0.39)	-1.68*	(0.74)	-0.39	(0.32)	0.14	(0.25)	0.05	(0.30)
Migratie	-1.17*	(0.52)	0.00	(0.00)	0.28	(0.32)	0.07	(0.35)	0.35	(0.31)
Werkgelegenheid	-0.61	(0.49)	-1.07+	(0.59)	-0.75+	(0.39)	-0.17	(0.31)	0.48	(0.30)
Internationale veiligheid	0.06	(0.43)	-0.08	(0.37)	-0.39	(0.33)	0.31	(0.27)	-0.44	(0.36)
Machteloosheid	0.01	(0.11)	0.10	(0.15)	0.14	(0.09)	0.04	(0.08)	-0.29**	(0.11)
Onzekerheid	0.12	(0.12)	-0.54**	(0.17)	-0.05	(0.11)	-0.03	(0.10)	0.11	(0.12)
Deprivatie	0.16	(0.11)	-0.02	(0.13)	-0.01	(0.10)	-0.03	(0.09)	-0.34***	(0.10)
Angst voor technologie	-0.06	(0.08)	0.15	(0.14)	0.12	(0.09)	0.07	(0.08)	0.09	(0.10)
Steun voor onliberale (illiberal) overheid	0.01	(0.11)	0.10	(0.13)	0.06	(0.10)	-0.07	(0.09)	0.30**	(0.12)
Perceptie persoonlijke controle	0.04	(0.05)	0.02	(0.06)	0.09*	(0.04)	-0.04	(0.04)	-0.03	(0.05)
Perceptie overheids controle	0.04	(0.04)	-0.08	(0.05)	-0.03	(0.03)	0.05	(0.03)	0.10*	(0.04)
Intercept	-0,73	(0.82)	-0,02	(1.09)	-1.72**	(0.65)	-3.58***	(0.66)	-5.68***	(0.82)

Brussels Hoofdstedelijk Gewest	PTB		Ecolo		PS		Les Engagés		MR	
Totale N in de regressie	879		879		879		879		879	
Pseudo R²	0,28		0,18		0,15		0,07		0,27	
Socio-demografische kenmerken										
Leeftijd	0.00	(0.01)	-0.03*	(0.01)	-0.01	(0.01)	0.01	(0.02)	0.01	(0.01)
Geslacht (1=vrouw)	-0.06	(0.27)	-0.46+	(0.27)	-0.24	(0.27)	0.09	(0.26)	-0.23	(0.24)
Opleidingsniveau (ref: middelbaar)										
Lager opgeleid	-0.49	(0.53)	0.83+	(0.47)	0.52	(0.45)	-0.51	(0.51)	-0.27	(0.41)
Hoger opgeleid	-0.84**	(0.31)	0.36	(0.39)	-0.20	(0.31)	-0.11	(0.34)	0.16	(0.26)
Gestandaardiseerd inkomen (ref: middelste twee kwartielen)										
Laagste kwartiel inkomen	-0.41	(0.37)	0.16	(0.39)	-0.36	(0.36)	0.84*	(0.36)	-0.17	(0.29)
Hoogste kwartiel inkomen	0.00	(0.34)	0.02	(0.38)	-0.16	(0.34)	0.51	(0.34)	-0.24	(0.27)
Buitenlandse achtergrond	0.19	(0.28)	-0.35	(0.33)	0.03	(0.28)	-0.04	(0.29)	-0.16	(0.24)
Beroeps categorie (referentie: bediende)										
Zelfstandige	-0.96+	(0.55)	-0.03	(0.55)	0.89+	(0.47)	-0.83	(0.71)	0.34	(0.39)
Arbeider	-0.89	(0.72)	0.73	(0.55)	0.97*	(0.47)	-0.58	(0.62)	-0.73	(0.71)
Gepensioneerd	-0.71	(0.49)	-0.36	(0.52)	0.68	(0.48)	-0.03	(0.50)	-0.10	(0.37)
Werkloos	0.23	(0.75)	-0.02	(0.63)	0.27	(0.78)	-0.45	(0.89)	0.36	(0.52)
Student	-0.28	(0.55)	-1.40+	(0.72)	0.89	(0.57)	0.16	(0.59)	0.53	(0.49)
Huisman of huisvrouw	0.45	(0.69)	0.17	(0.89)	0.66	(0.81)	-1.17	(1.18)	0.38	(0.56)
Andere	0.13	(0.48)	-0.02	(0.57)	-0.04	(0.60)	-0.14	(0.62)	-0.58	(0.62)
Politieke attitudes										
Politieke interesse	0.09+	(0.05)	-0.01	(0.06)	0.11*	(0.05)	-0.01	(0.05)	-0.09+	(0.05)
Links-rechts	-0.37***	(0.09)	-0.00	(0.07)	-0.12	(0.10)	0.03	(0.08)	0.16+	(0.09)
Sociaal-economisch links-rechts	-0.16+	(0.08)	-0.01	(0.08)	-0.16*	(0.08)	0.09	(0.08)	0.35***	(0.08)
Sociaal-cultureel links-rechts	-0.03	(0.07)	-0.21*	(0.09)	-0.05	(0.07)	0.02	(0.07)	0.16*	(0.07)
Tevredenheid met de democratie	-0.21	(0.14)	0.45**	(0.17)	0.16	(0.14)	0.18	(0.15)	0.03	(0.12)
Belang thema's (7 meest genoemde thema's)										
Economie	0.60	(0.39)	-0.81+	(0.41)	0.53	(0.34)	0.03	(0.40)	-0.16	(0.35)
Politieke vertegenwoordiging	0.28	(0.39)	-0.25	(0.46)	-0.19	(0.37)	0.26	(0.37)	-0.30	(0.31)
Criminaliteit & justitie	0.55	(0.49)	-0.61	(0.69)	-0.44	(0.50)	0.22	(0.39)	0.43	(0.34)
Budget & financiën	-0.43	(0.55)	-0.24	(0.51)	-0.04	(0.44)	0.55	(0.41)	0.70*	(0.32)
Maatschappelijke evoluties	0.66	(0.47)	0.51	(0.50)	0.25	(0.49)	-0.68	(0.74)	0.04	(0.54)
Migratie	1.33*	(0.56)	-0.90	(0.76)	0.13	(0.62)	0.03	(0.49)	-0.30	(0.38)
Internationale veiligheid	0.29	(0.76)	-0.90	(0.85)	0.51	(0.60)	-0.05	(0.59)	0.52	(0.40)
Machteloosheid	0.01	(0.16)	0.32*	(0.15)	0.07	(0.14)	0.19	(0.14)	-0.18	(0.12)
Onzekerheid	0.24	(0.16)	-0.44*	(0.18)	0.14	(0.16)	-0.17	(0.17)	-0.17	(0.15)
Deprivatie	0.12	(0.16)	-0.07	(0.15)	0.06	(0.13)	-0.21+	(0.13)	-0.07	(0.13)
Angst voor technologie	-0.17	(0.12)	0.10	(0.14)	0.15	(0.13)	0.18	(0.13)	0.21	(0.13)
Steun voor onliberale (illiberal) overheid	0.05	(0.16)	0.10	(0.15)	0.07	(0.16)	0.14	(0.15)	-0.15	(0.14)
Perceptie persoonlijke controle	-0.03	(0.07)	-0.05	(0.08)	-0.02	(0.08)	-0.02	(0.08)	0.07	(0.07)
Perceptie overheids controle	0.07	(0.06)	0.01	(0.08)	0.05	(0.06)	0.12*	(0.06)	-0.03	(0.06)
Intercept	-0,27	(1.17)	-1,36	(1.16)	-3.15*	(1.31)	-5.19***	(1.12)	-4.66***	(0.93)

Conclusie stemintenties

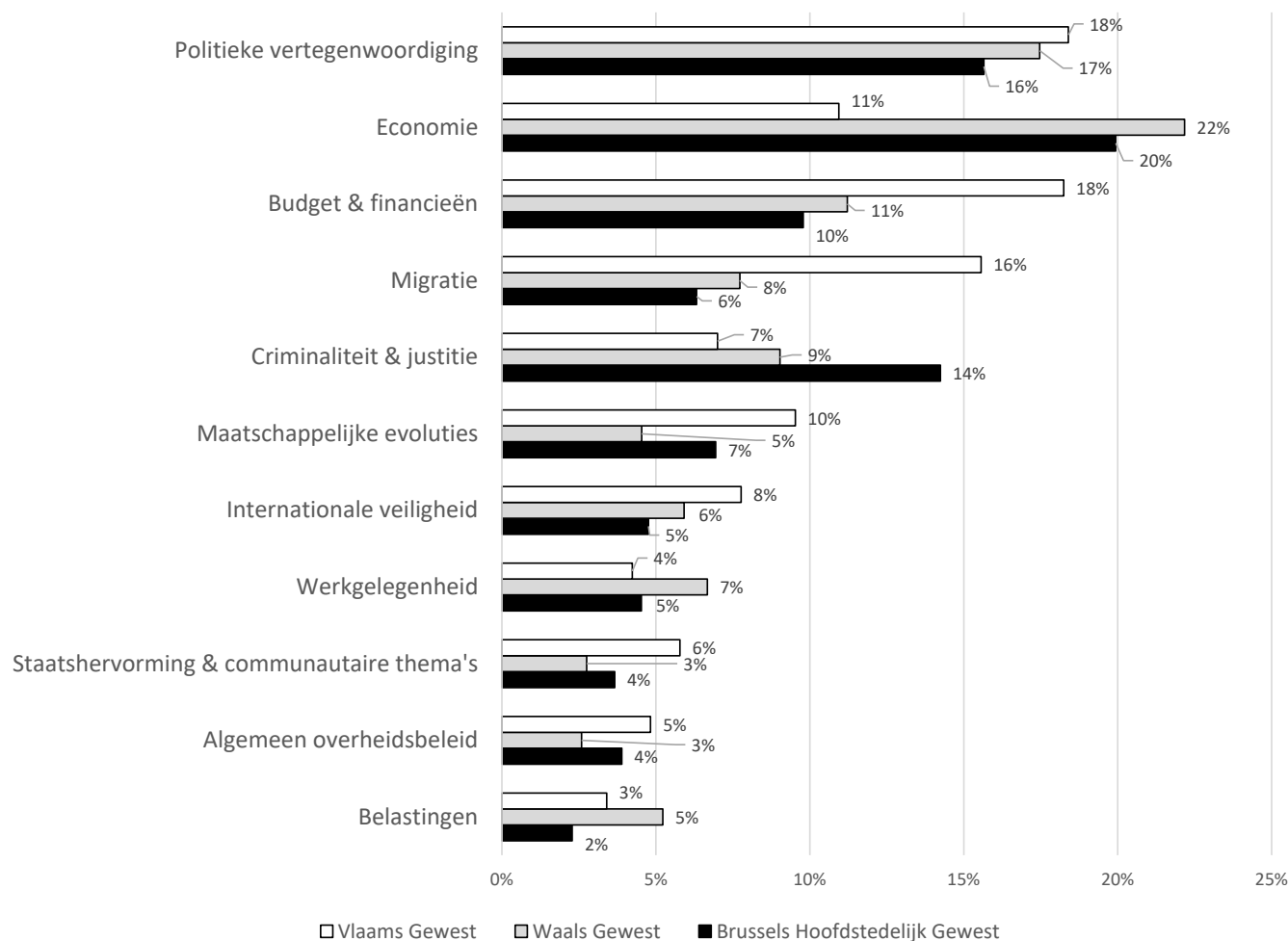
- Sinds de verkiezingen van juni 2024 zien we slechts twee significante verschillen. Vooruit doet het beter, en Open Vld (nog) slechter. Die twee patronen komen naar voren voor de twee manieren waarop we de stemvoorkeuren hebben gepresenteerd. Voor de andere partijen is er niet veel beweging, de wijzigingen die er zijn klein en zouden dus aan het toeval te wijten kunnen zijn. De partij die als linkse partij het lastigst zit in de regering, Vooruit, doet het electoraal beter. De partij die niet in de regering zit maar daar ideologisch wel helemaal thuis zou zijn, de Open Vld, verliest verder van haar pluimen. De lange regeringsvorming heeft dus geen heel grote wijzigingen in de stemintenties veroorzaakt.
- Qua potentieel zien we de gekende overlappingsen tussen de electoraten van de partijen aan de linkerzijde en aan de rechterzijde. Het meest zekere electoraat, dus het electoraat dat het minst door andere partijen verleid wordt, is dat van het Vlaams Belang, dat is geen nieuwe vaststelling. De meest 'verleidbare' electoraten zitten bij Groen, Vooruit en cd&v. Vooral cd&v zit met kiezers die zowel naar de linker- als naar de rechterzijde kunnen wegvloeien.
- Er zijn anno maart 2025 relatief weinig onbesliste kiezers (rond de 7%) die wellicht toch zullen gaan stemmen bij de volgende verkiezingen. Die onbeslisten neigen het meest naar cd&v en Vooruit. Die onbeslisten komen vooral van Open Vld, Vooruit en N-VA; dat waren de partijen waarop ze vooral stemden in 2024. Die twee observaties samen genomen lijkt cd&v er wat de onbeslisten er op dit moment het best voor te staan.

5. Belang van politieke thema's in België

Het belang van thema's

- Politieke strijd over beleid gaat in essentie om twee dingen: (1) op welke *thema's* de beleidsvoerders zich prioritair moeten toeleggen en (2) over in welke *richting* beleid moet gaan (vb. links of rechts). In deze sectie gaan we in op de prioritisering van thema's. We hernemen wat we in De Stemming al sinds de eerste versie van 2020 systematisch doen en in 2025 voor het eerst doen voor Vlaanderen, én Wallonië en Brussel.
- Democratische politiek betekent niet alleen dat het beleid de beleidsvoorkeuren van de burgers (min of meer) volgt, maar ook dat de thema's die mensen belangrijk vinden en waar ze van wakker liggen op de politieke agenda komen en voorwerp zijn van beleidsbeslissingen.
- Het belang van thema's is variabel en vormt vaak de motor van electorale verandering.
- In DS2020 tot DS/EN2025 gebruiken we steeds dezelfde vraagformulering waarbij we peilen naar *het grootste probleem is waarmee ons land momenteel wordt geconfronteerd*. Maar politiek gaat niet alleen over het eigen land natuurlijk. Daarom introduceren we in DS/EN2025 ook een nieuwe vraag naar *het belangrijkste probleem waar de wereld mee wordt geconfronteerd*. Gezien de grote internationale turbulentie met Oekraïne, Gaza en het beleid van Trump leek het ons opportuun om die internationale dimensie expliciet mee te pakken in een aparte vraag.

Belangrijkste probleem per landsdeel

- Kan u in uw eigen woorden zeggen wat volgens u het grootste probleem is waarmee ons land momenteel wordt geconfronteerd?
- Deze open vraag is de beste manier om het *spontane* belang van politieke problemen/thema's te meten (veel gebruikt in wetenschappelijk onderzoek)
- Open antwoorden werden in categorieën gecodeerd. Voor elk antwoord van een respondent werden maximaal drie thema's gecodeerd.
- De grafiek geeft de 11 meest vermelde thema's voor 2025 weer, de thema's zijn geordend volgens het belang dat ze voor de drie gewesten samen (dus België) hebben. Percentages geven % van steekproef aan dat dit thema vermeldde.
- De grafiek toont bijzonder frappante verschillen tussen de drie gewesten. Sommige thema's scoren hoog in alle gewesten, zoals politieke vertegenwoordiging. Vele respondenten zeggen dus dat de politiek *zelf* voor hen het belangrijkste probleem is. Politieke vertegenwoordiging is het belangrijkste probleem als je heel België samenneemt. Voor alle thema's die eerder laag in de prioriteitenorde staan zien we ook eerder gelijkenissen dan verschillen tussen de drie gewesten (vb. internationale veiligheid).
- Maar voor een hele reeks thema's zijn er redelijk enorme verschillen tussen de gewesten. Economische zorgen zijn in Vlaanderen (11%) véél minder uitgesproken dan in Wallonië (22%) of Brussel (20%). Voor migratie en budget & financiën is het beeld net omgekeerd. Vooral rond migratie zijn de verschillen tussen de gewesten redelijk spectaculair, en hetzelfde geldt voor criminaliteit waarbij Brussel er dan weer torenhoog boven uit steekt. Ook voor het thema maatschappelijke evoluties zijn de verschillen uitgesproken met veel meer Vlaamse 'cultuurpessimisme' dan Waals of Brussels. Dit is een wat algemene categorie die de antwoorden van mensen samenvat die spreken over te betreuren culturele of sociale evoluties.
- Buiten de lijst van thema's die wél de top-11 haalden is het ook belangrijk om even te kijken naar de thema's die niet hoog scoorden (en dus buiten de grafiek vallen). Klimaat & milieu valt met gemiddeld 3% uit de top-thema's, net zoals armoede (2%) en pensioenen (2%). Ronduit frappant is dat defensie (1%) helemaal niet top-of-mind is, noch dat onderwijs (1%), toch een thema waar veel rond te doen is, hoog op de prioriteitenlijst staat.

Subthema's en woordgebruik

- Om een idee te geven van de manier waarop respondenten naar die thema's verwijzen en hoe we de open antwoorden geklasseerd hebben in de beperkte lijst van categorieën, maakten we voor drie thema's *word clouds*. Zo krijgen we een idee van de verwoordingen die respondenten gebruiken wanneer ze het over een thema hebben. We gebruiken hier alleen de Nederlandstalige antwoorden voor.
- Hoe groter het woord, hoe meer het gebruikt wordt in antwoorden die we in deze categorie stopten.
- Merk op dat in één antwoord ook andere thema's aan bod kunnen komen dus de oefening is niet perfect – maar het geeft een beeld van de subthema's die spelen

Politieke vertegenwoordiging

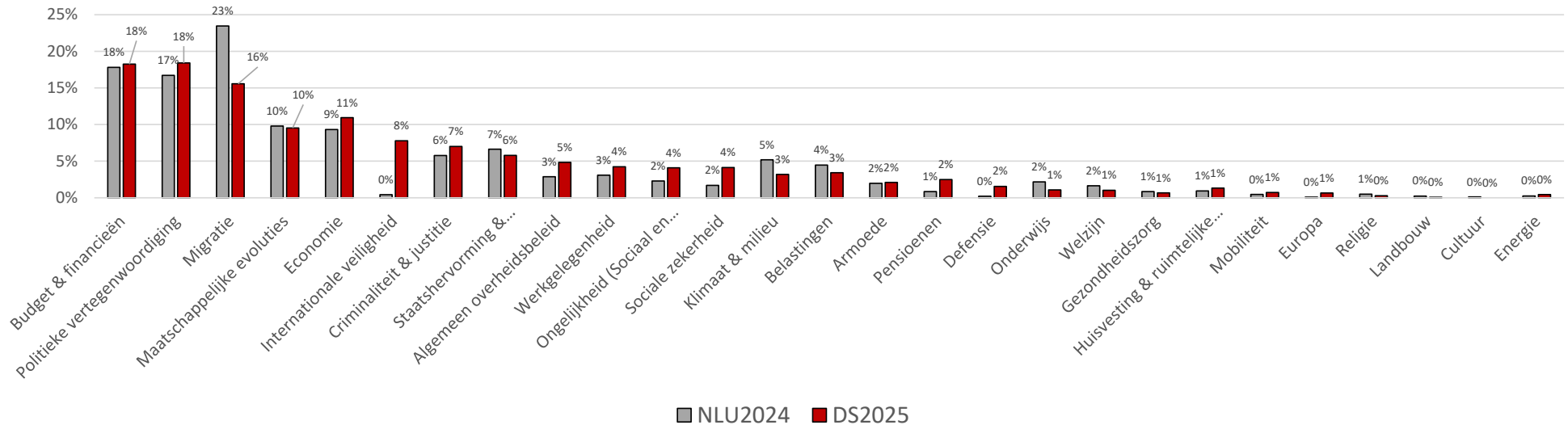
Economie

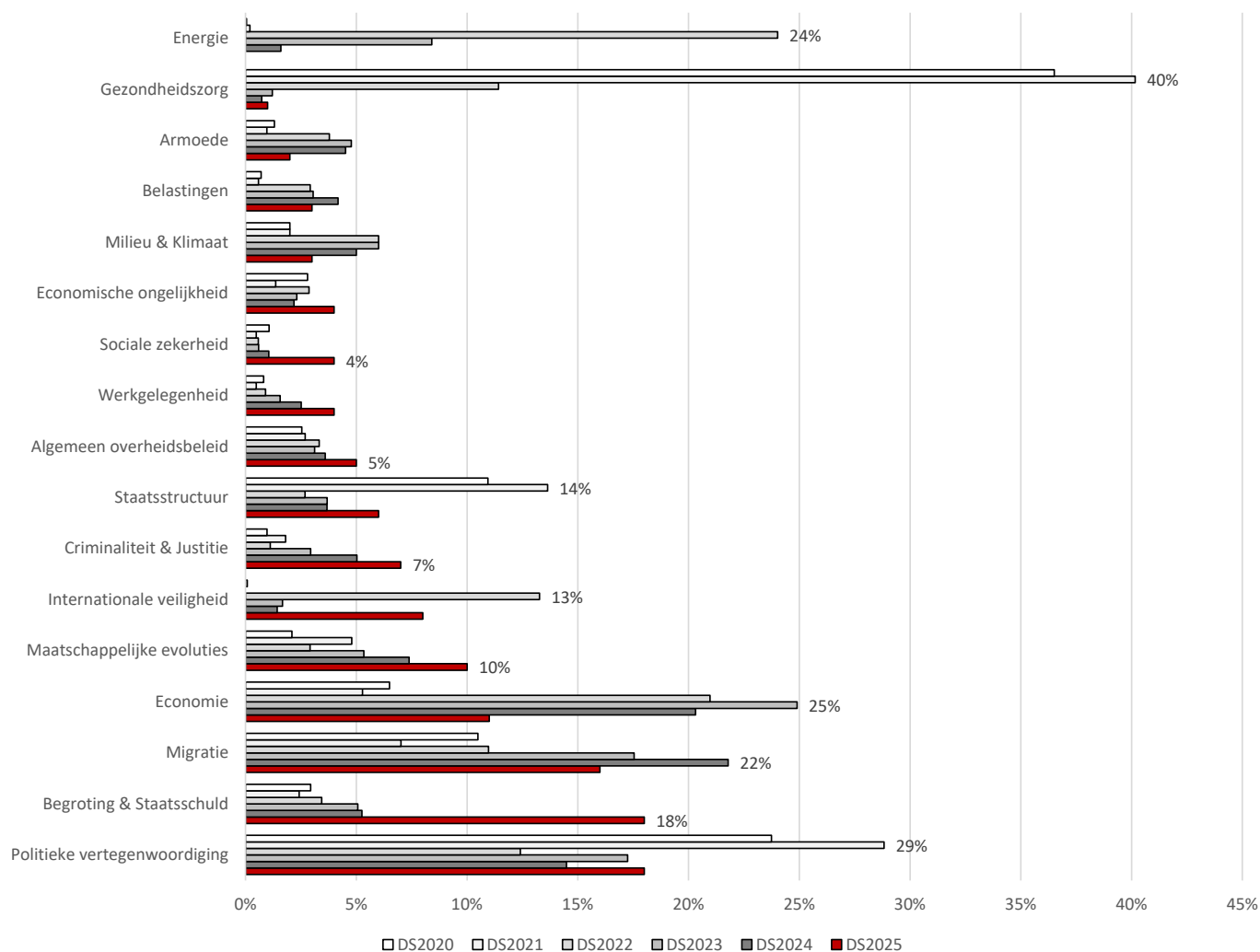
Begroting en financiën

Belangrijkste probleem Vlaanderen korte termijn

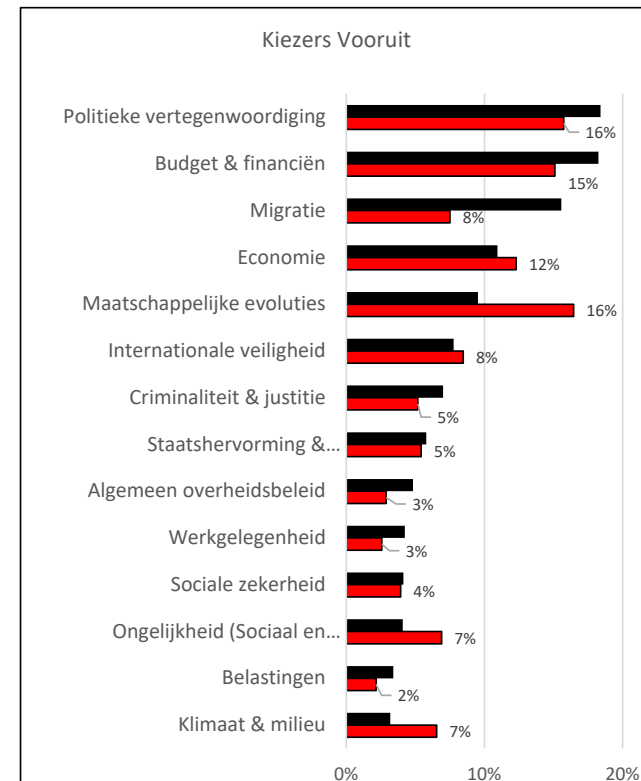
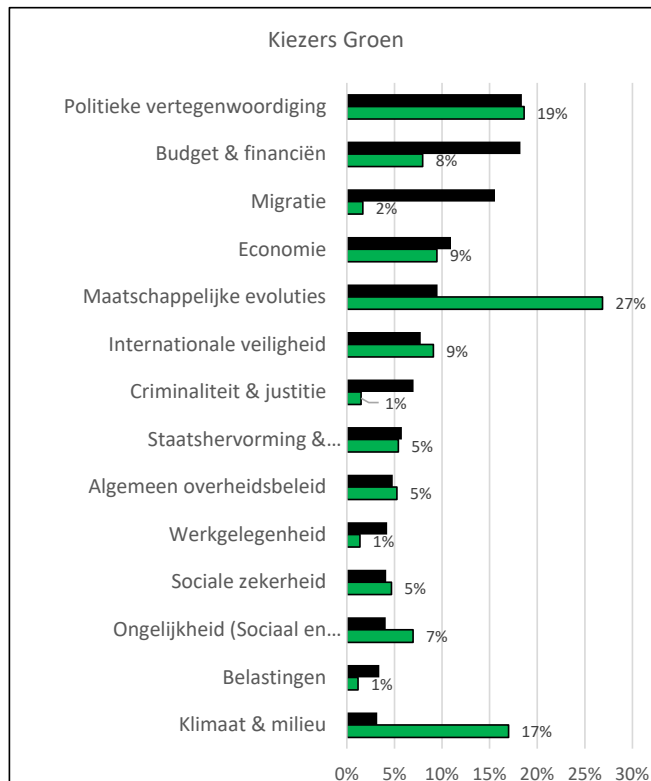
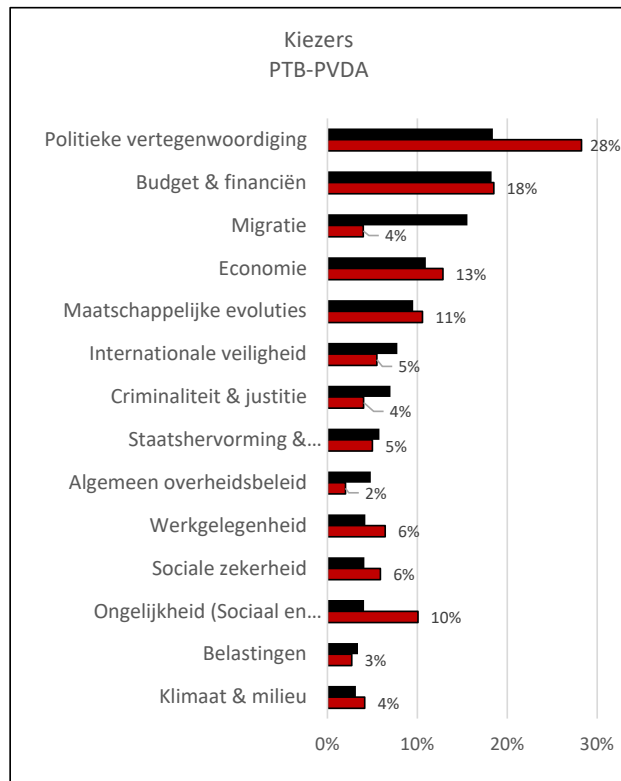
- Bovenstaande grafiek bekijkt de korte-termijn evolutie van het themabelang in Vlaanderen. We vergelijken de DS/EN2025-bevraging met een eerdere bevraging (NOTLIKEUS) van november 2024 die door hetzelfde veldwerkbureau werd uitgevoerd. Dat verhoogt de kans dat eventuele wijzigingen ook echte wijzigingen zijn, omdat de twee samples uit hetzelfde panel getrokken zijn.
- Op slechts enkele maanden tijd zien we toch wat wijzigingen. De meest opvallende vaststelling is dat het thema migratie zijn eerste plaats als meest belangrijke thema heeft kwijtgespeeld. Het thema verloor sterk aan belang tussen november 2024 en maart 2025. Het is niet duidelijk waar die daling vandaan komt. Het zou kunnen dat de 'overwinningssnederlaag' van het Vlaams Belang in juni 2024 en het *side-linen* van de partij bij de regeringsonderhandelingen en –formatie het thema naar de achtergrond duwde. Hoe dan ook lijkt het er op dat er zelfs twee thema's anno maart 2025 belangrijker worden geacht dan migratie: budget & financiën en politieke vertegenwoordiging, twee thema's die nauwelijks bewogen tussen november 2024 en maart 2025.
- Bij de andere thema's zijn de wijzigingen veel minder groot, met één uitzondering: internationale veiligheid schoot naar boven tussen eind 2024 en begin 2025.
- Voor gelijkaardige data voor Wallonië en Brussel, zie het Franstalige rapport

Belangrijkste probleem Vlaanderen lange termijn

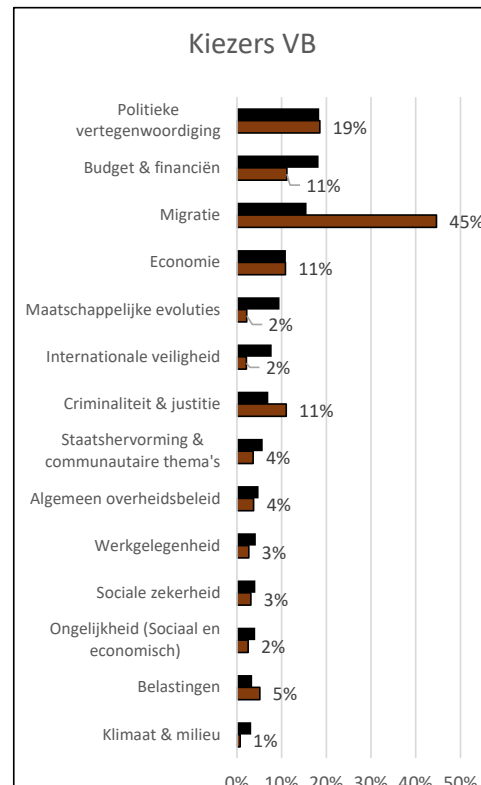
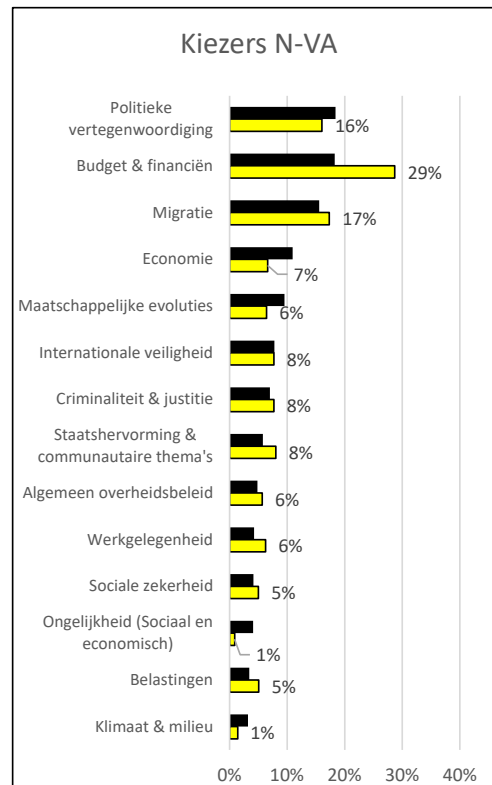
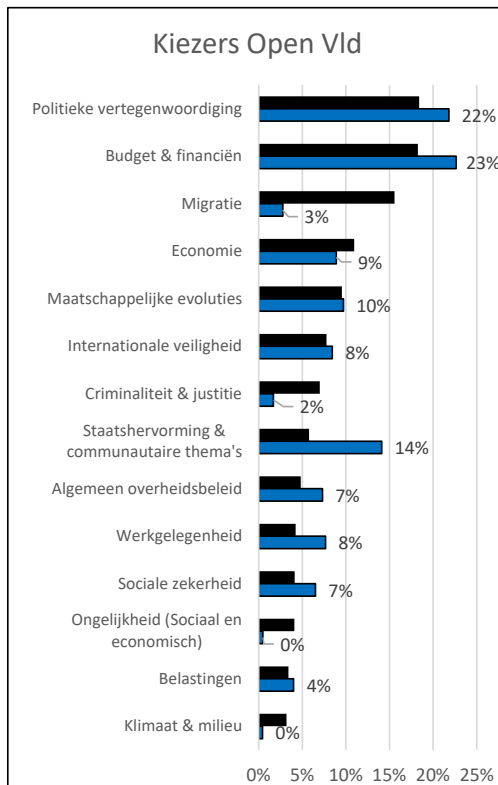
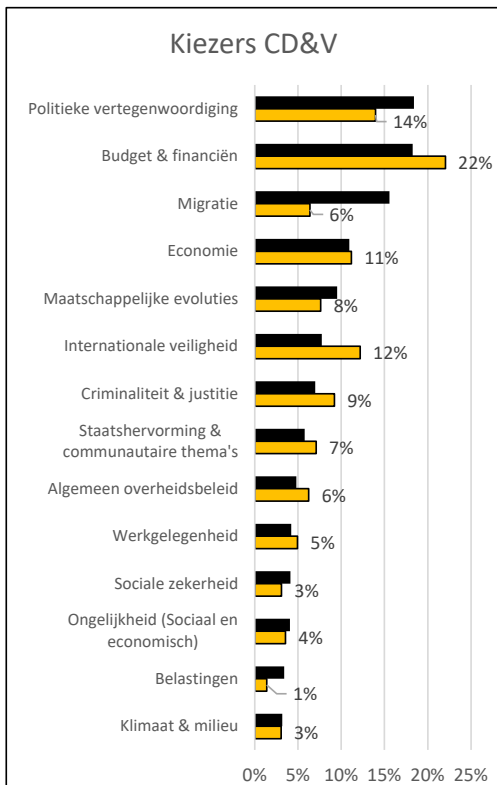
- De grafiek hiernaast geeft de evolutie van thema's in Vlaanderen weer over de zes edities van De Stemming heen. Noteer dat DS/EN2025 met een andere dataprovider werkt dan alle voorgaande edities. Alleen thema's die in één van de edities van De Stemming 3% of meer scoorden werden opgenomen. Alleen de pieken kregen labels mee om het geheel overzichtelijk te houden.
- De *ENORME* variabiliteit van het belang van thema's valt op. Gezondheidszorg, energie, internationale veiligheid en economie scoren allemaal om de beurt als hoogste thema, om dan weer pijlsnel weg te zakken.
- Anno 2025 beleven we een ongezien hausse van het thema begroting & staatsschuld. Vraag is of dat deze keer wel een blijver zal zijn.
- Een geleidelijk stijger doorheen de hele periode is criminaliteit & justitie en ook maatschappelijke evoluties.
- Migratie en politieke vertegenwoordiging zijn de belangrijkste thema's op de lange termijn, ze scoren altijd hoog maar worden soms overschaduwed door de tijdelijke piekthema's. Dat is in DS/EN2025 duidelijk het geval. Vraag is of het wegdeemsteren van migratie deze keer wel duurzaam zal blijken te zijn.

Belangrijkste probleem Vlaanderen per electoraat (1)

- De grafieken op deze en de volgende slide vergelijken het belang dat elk electoraat (partijkleur) hecht aan elk van de belangrijke thema's met het Vlaamse gemiddelde (zwarte balk). Op deze slide staan de data van de linkse partijen, op de volgende die van de rechtse.
- Het PVDA-electoraat geeft gevoelig meer dan gemiddeld om ongelijkheid, en om politieke vertegenwoordiging, het geeft minder om migratie. Groene kiezers geven disproportioneel veel om klimaat & milieu, weinig tot niet om migratie, en groenen maken zich veel zorgen over maatschappelijke evoluties. Dat laatste geldt ook voor Vooruit-kiezers die verder weinig geven om migratie, en relatief veel om klimaat & milieu en om ongelijkheid.

Belangrijkste probleem Vlaanderen per electoraat (2)

- cd&v-kiezers zijn wat meer bezorgd om budget & financiën en minder om migratie maar hebben niet echt een sterk uitgesproken thema-profiel. Open Vld-kiezers geven opvallend veel om de staatstructuur en heel weinig om migratie. N-VA kiezers zijn veel bezig met budget & financiën maar wijken voor de rest niet veel af van de gemiddelde Vlaming. Kiezers van het Vlaams Belang geven in overgrote mate om migratie en ook criminaliteit & justitie kan hen beroeren.
- Voor gelijkaardige analyses van de Waalse en Brusselse electoraten, verwijzen we naar het Franstalige zusterapparaat.

Besluit belang politieke thema's

- Elk jaar opnieuw zien de besognes van burgers er anders uit, telkens weer zagen we in de voorgaande edities van de Stemming dat de wijzigingen bij de Vlamingen substantieel zijn. Dat is ook in DS/EN2025 het geval. Anno maart 2025 zijn politieke vertegenwoordiging en budget & begroting de belangrijkste thema's geworden, migratie is wat weggeëbd. Het is de eerste keer sinds 2020 dat deze twee thema's de ranking aanvoeren.
- De vergelijking van Vlaanderen, Wallonië en Brussel leert dat de verschillen tussen de regio's bijzonder substantieel zijn. We zagen eerder dat qua inhoudelijke beleidspreferenties er niet zo veel verschillen zijn, maar qua belang dat kiezers aan thema's hechten zijn de verschillen erg groot. Walen en Brusselaars geven veel meer om economie, Brusselaars veel meer om criminaliteit.
- De verschillen tussen electoraten zijn groot. De Vlaamse electoraten verschillen substantieel in de mate dat ze zich zorgen maken over een hele resem problemen.